

MORAALISET OIKEUDET TEKIJÄNOIKEUDESSA

Tomi Leino
Pro gradu -tutkielma
Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Tekijänoikeus
2022

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	4
ABSTRACT	5
1. JOHDANTO	6
1.1 Taustaa	6
1.2 Tutkimuskysymys	7
1.3 Tutkimukseni metodista ja aineistosta	9
2. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ JA KÄSITELMÄJÄ	12
2.1 Yleistä.....	12
2.2 Tekijä – Tekijyys	12
2.3 Tekijyys ja jäämistöoikeus.....	15
2.4 Tekijyys ja perusoikeudet	17
2.5 Moraaliset oikeudet ja persoonallisuusoikeus	19
3. KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET	22
3.1 Bernin yleissopimus.....	22
3.2 WIPOn (World Intellectual Property Organization) tekijänoikeussopimus	24
3.3 WTO ja TRIPS-sopimus	24
3.4 Euroopan ihmisoikeussopimus.....	25
3.5 YK:n ihmisoikeuksien julistus.....	26
4. LAINSÄÄDÄNTÖÄ.....	28
4.1 Saksan tekijänoikeuslaki	28
4.2 Ruotsin tekijänoikeuslaki	30
4.3 Yhteenvetoa	31
5. TEKIJÄNOIKEUSDIREKTIIVIT	32
5.1 Verkkolähetysdirektiivi.....	32
5.2 Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskeva direktiivi.....	33
5.3 Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi 2001/29/EY.....	34
5.4 Vuokraus- ja lainausdirektiivi, 2006/115/EY.....	35
5.5 DSM-tekijänoikeusdirektiivi	36
6. TEKIJÄNOIKEUSLAKI JA MORAALISET OIKEUDET	39
7. LAINVALMISTELUTYÖ TEKIJÄNOIKEUKSIEN OSALTA SUOMESSA	41
8. MARKKINAOIKEUS	43
9. TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO	44
10. TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖT.....	45

11.	MUITA TOIMIJOITA	46
11.1	<i>Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry</i>	46
11.2	<i>IPR University Center.....</i>	46
12.	TAPPAUSANALYYSI - MITÄ NYKYINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ KERTOO MORAALISISTA OIKEUKSISTA?	47
12.1	<i>Case: Korkein hallinto-oikeus</i>	47
12.2	<i>Case: Markkinaoikeus</i>	48
12.3	<i>Case: Tekijänoikeusneuvoston lausunto</i>	51
12.4	<i>Case: Tekijänoikeusneuvoston lausunto</i>	52
12.5	<i>Case: Korkein oikeus</i>	54
12.6	<i>Case: Korkein oikeus</i>	54
12.7	<i>Vertailua eurooppalaiseen oikeuskäytäntöön ja päällekkäisyys muihin oikeudenaloihin</i>	55
13.	YHTEENVETO	60
	LÄHTEET	62
	<i>KIRJALLISUUS, ARTIKKELIT.....</i>	62
	<i>LAINSÄÄDÄNTÖ & OIKEUSTAPAUKSET: KOTIMAINEN & ULKOMAINEN SEKÄ EUROOPPALAINEN. LAINVALMISTELU JA LAUSUNNOT</i>	64
	<i>JÄRJESTÖT, LEHTIJUTUT, BLOGIT YM. JULKAISUT</i>	68

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkielman aiheena on selvittää miten tekijänoikeuslain tarkoittamat moraaliset oikeudet näkyvät lainsäädännössä, lainvalmistelussa sekä oikeuskäytännössä. Tutkielmassani tarkastellaan miten moraaliset oikeudet asemoituvat, kun puhutaan yleisesti tekijänoikeudesta tai kun tekijänoikeus on osa muita oikeudenaloja, kuten perusoikeuksia sekä luonnollisesti muita immateriaalioikeuksia. Lähestymistapa on oikeusdogmaattinen, mutta siinä on etenkin aineistoanalyysin osalta hermeneuttinen ja oikeusfilosofinen näkökulma. Aineistona ovat suomalainen lainsäädäntö, eurooppalaiset tekijänoikeuteen liittyvät direktiivit ja asetukset, oikeuskäytäntö Suomessa sekä Euroopan Unionin tuomioistuimissa. Lisäksi tarkastelen tekijänoikeusneuvoston lausuntoja ja lainvalmistelutöitä, mm hallituksen esityksiä.

Moraaliset oikeudet eivät useinkaan näy oikeuskäytännössä ja ratkaisujen perusteluissa. Korvausten määrrien taustalla olevissa perusteluissa ei oteta tekstin tasolla kantaa moraalisten oikeuksien loukkauksiin. Samanaikaisesti voi päätellä, että moraalisten oikeuksien näkökulma on kuitenkin ajatuksellisesti oikeuskäytännössä taustalla. Suomalaistakin lainsäädäntöä ohjaavat direktiivit voisivat olla keino tuoda yhä enemmän esiin tekijänoikeuksien moraalista aspektia. Kansallisessa tekijänoikeuslaissamme itsessään katson, että moraalisia oikeuksia sivuavissa kohdissa kyseisten oikeuksien osalta sävy on praktisen toteava enemmän kuin oikeuksia ja velvollisuuksia luova.

Tutkielmani näyttää, miten moraalisia oikeuksia on haettava tulkitsemalla lain tarkoitusta, mentävä lakikieltä pidemmälle. Moraaliset tekijänoikeudet ovat lähellä perusoikeuksia, tästä muun muassa YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa mainitaan sekä oikeus tehdä taidetta ja saada sille suojaa että oikeus nauttia taiteesta. Kummatkin ovat inhimillisiä, sivistyksellisiä oikeuksia, joita tulisi suojata – mahdollisesti perustuslain tasoisesti, perusoikeuksien tasolla sivistyneessä yhteiskunnassa. Moraaliset oikeudet muodostavat tekijälle perustan taloudellisten oikeuksien luovutuksille. Kyse on tekijän brändiarvosta ja näin moraalisisilla oikeuksillakin on hinta.

ABSTRACT

This Master's Thesis is discussing how the moral rights in copyright law are seen in legislation, in their drafting and in concrete practise. It focuses on where the moral rights are located when we talk generally about copyrights or when we examine the link between human rights and intellectual property rights. Approach is mainly legal dogmatic, but it also has hermeneutical and law philosophical angle. Research material consist of Finnish legislation, Directives and Regulations concerning copyrights, legal practise in Finnish and EU courts. Furthermore, I examine the statements of Copyright Council and Finnish Legislative drafting.

Moral rights are not often seen in the legal practise. It seems that, at least on text level, moral rights are not considered in the compensation of copyright infringements. However, simultaneously it can be seen that the perspective of moral rights is somewhere behind legal decisions. Future EU directives could bring moral rights aspects more visible. I consider the moral rights being only descriptive and practical in the Finnish national legislation.

This Thesis shows how moral rights must be sought through interpreting the meaning of legislation. Moral copyrights are close to fundamental human rights, for example in the Universal Declaration of Human Rights mentions the right to have protection to ones' art and enjoy art. Both are fundamental human and cultural rights that should be protected, even in the level of Constitution, in fundamental rights in civilized society. Moral rights create the basis for transferring economical rights. It is the robust foundation for artists' brand value and the moral rights have a price.

1. JOHDANTO

1.1 Taustaa

Tekijänoikeudella on pitkät historialliset juuret. Tekijänoikeus sai alkunsa, kun kirjapaino keksittiin ja teoksia pystyttiin painamaan helposti useampia. Kirjapainon keksimisestä on tultu kauas ja digitalisaatio on luonut niin tekijyydelle, tekijänoikeuksien levittämiselle kuin julkaisemiselle täysin uusia mahdollisuuksia. Samalla yhä suuremman merkityksen saa tekijäisyys, siihen kuuluvat arvot ja niiden kunnioitus. Kyse on tasapainottelusta vastakkaisten intressien välillä. Tekijäisyys ja tekijän oikeudet liittyvät samalla laajempaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun.

Jo 1600-luvulla filosofi John Locke ajatteli, että yksilön persoona on yksilön omaisuutta. Käyttämällä erilaisia raaka-aineita hyväkseen persoona muuttuu näkyväksi tuotokseksi, luovasta työstä ja persoonasta syntyneeksi omaisuudeksi¹. Persoonaa ja luovan työn tuotosta, omaisuutta, ei voi erottaa toisistaan. Ne ovat saman asian eri muotoja. Tekijänoikeuden oikeutus liittyy tekijyyden merkitykseen itseisarvona ja oikeutus perustuu tällöin juuri tekijän työhön². Näin tekijänoikeuden alaisesta omaisuudesta ei voida täysin irrottaa moraalisia oikeuksia, vaikka taloudelliset oikeudet siirtyisivätkin. Samalla on syytä todeta, että jo Locke erotteli primäärit oikeuslähteet sekundäärisistä. Hän katsoi, että primääristen oikeuslähteiden tulkinnan tulee sopeutua muuttuvaan maailmaan³.

Tällä hetkellä, kesällä 2022, Suomi on implementoimassa uutta tekijänoikeusdirektiiviä Euroopan Unionin oikeusjärjestelmässä nimeltään 'Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market (jatkossa DSM) and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC⁴. Direktiivi on Suomessa lyhennetty DSM:ksi.

¹ Neuvonen, Riku. 2020, s.57.

² Neuvonen, Riku. 2020, s.62.

³ Parry, Geraint. 2004, s.112–113.

⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2019/790

Mielenkiintoisen direktiivistä tekee Suomen näkökulmasta se, että sen implementointi kansalliseen lainsäädäntöön vaikuttaa erittäin haasteelliselta. Kyse on pitkälti alustatalouden haasteista, miten suojataan tekijöitä, kun erilaisia teosten levittämiseen soveltuvia kanavia syntyy jatkuvasti lisää. Miten voidaan varmistaa tekijöiden oikeudet ja suoja ja toisaalta erilaisten jakelukanavien ja levityskanavien ansaintamahdollisuuksien säilyttäminen. Oman haasteensa asettaa eri luovien alojen toisistaan poikkeavat tekijäoikeuskäytännöt. Miten uusi tekijänoikeuslaki muuttaa tämänhetkisestä lakia, on vielä arvailujen varassa.

1.2 Tutkimuskysymys

Notariaattitutkielmani aiheena oli 'Tekijyyden rajat'. Halusin siinä ensinnäkin kääntää katseen teoksesta tekijään. Vertailin tekijyyden rajoja oikeustoimikelpoisuuden ja vajaavaltaisuuden käsitteisiin ja niiden reunaehtoihin. Toiseksi halusin nostaa esiin, että tekijänoikeudessa on kyse arvoista, viime kädessä ihmisarvosta ja meidän jokaisen oikeudesta itseilmaisuuksiin. Uuden DSM-direktiivin myötä jälkimmäinen kysymys on entistä tärkeämpi. Näin moraaliset oikeudet ovat tärkeä osa-alue, joka itse asiassa ulottuu yksilöä laajemmalle. Moraaliset oikeudet suojelevat laajemminkin yhteiskunnallisia etuja⁵. Kulttuuriperinnöllä ja kansallisella identiteetillä on taustansa tekijyydessä, teoksissa ja näin ollen myös tekijänoikeuksissa.

Tutkimuskysymyksenäni on selvittää, miten moraaliset oikeudet näkyvät tekijänoikeuslainsäädännössä Suomessa ja minkälainen merkitys niille annetaan laajemmin eri yhteyksissä, kuten kansainvälisissä sopimuksissa, lainsäädännössä, -valmistelussa ja oikeuskäytännössä. Etsin vastausta myös immateriaalioikeuksien ulkopuolelta.

Kysymys moraalisisista oikeuksista nousee helposti esiin sosiaalisen median myötä. Kuka tahansa voi julkaista mitä tahansa, enemmän tai vähemmän luovaa. Kenen tahansa on myös entistä

⁵ Sundara Rajan. 2011, s.5.

helpompi jakaa näitä teoksia eteenpäin, monistaa ja muunnella. Sosiaalisen median osalta nousevat esiin samanaikaisesti yksityisyydensuojaan ja sananvapauten liittyvät kysymykset.

Toiseksi jäämistöoikeudessa käsitellään perintöä. Perintö mielletään usein fyysiseksi, konkreettiseksi omaisuudeksi. Mutta on olemassa myös henkistä perintöä, jotakin joka ehkä näkyy fyysisissä teoksissa, esimerkiksi maalauksissa tai musiikissa. Samoin on olemassa henkistä perintöä, joka ei näy, mutta jonka jälkeläiset saattavat kokea hyvinkin merkittävänä. Näihinkin saattaa liittyä tekijänoikeudellisessa mielessä ainakin moraalisia oikeuksia, vaikka taloudellista arvoa ei olisikaan. Näin omaisuuden ja omistusoikeuden käsitteet on syytä pitää erillään. Aiheesta muun muassa Martti Kivistö väitöskirjassaan⁶. Omaisuuteen jo sanana liittyy vahva arvolataus, mutta tuntuu siltä, että verrattuna muuhun omaisuuteen tekijänoikeudella ei ole arvoa. Omaisuudesta, kun puhutaan tekijänoikeudellisessa mielessä teoksesta, tulisi olla käytöstä maksettava kunnollinen korvaus. Tätä kuitenkin myös perusoikeusnäkökulmasta vaaditaan yleisesti omaisuudelle, tosin kohtuullisuuden rajoissa⁷.

Tutkielmassani pohdinkin tekijänoikeuden moraalista puolta eri näkökulmista. Yritän löytää, ovatko moraaliset tekijänoikeudet samanarvoiset kuin taloudelliset oikeudet. Samoin tutkin, onko moraalilla arvoilla lainkaan taloudellista merkitystä – vai onko niillä itse asiassa suurempi merkitys kuin tekijänoikeuden taloudellisilla oikeuksilla; perusoikeuksien tasoinen merkitys. Jotta aiheeni ei laajene liikaa, yritän pysyttäytyä itse tekijänoikeuden systeemin sisällä. Tekijänoikeuden sisällä moraalisten oikeuksien merkityksen ja arvon etsiminen on jo mielestäni tärkeää. Tämä on tärkeää yleisesti jo periaatteiden tasolla ja moraalisesti arvokasta kiinnittää moraaliiin arvona huomiota oikeustieteessä⁸. Toivon saavani vastauksia tutkimukseni kysymyksiin laajentamalla hakua muille oikeudenaloille, kuten perusoikeuksiin. Jäämistöoikeuden osalta sivuan perintöverotuksen kysymyksiä.

Joka tapauksessa tekijänoikeus kuuluu varallisuusoikeuksiin suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. On luontevaa pysytellä pääsääntöisesti tällä alueella ja pitää mielessä muun muassa varallisuusoikeuksien omaisuuden käsite. Samalla on kuitenkin erotettava immateriaalioikeudet oikeudenalana esine- ja velvoiteoikeudesta.

⁶ Kivistö. Tekijänoikeus omaisuutena: tutkimus suomalaisen tekijänoikeuden yleisistä opeista. Suomalainen lakimiestyhdistys. 2016.

⁷ Tuominen, 2018, s.17.

⁸ Peczenik. 1989. s.58.

1.3 Tutkimukseni metodista ja aineistosta

Tutkimukseni on ennen kaikkea oikeusdogmaattinen. Sen tarkoitus on tutkia muun muassa lainsäännöksiä, tulkita ja systematisoida oikeusnormeja⁹. Tarkastelun kohteena ovat näin ollen oikeusnormit, kirjoitettu laki niin meillä kuin Euroopan Unionin yleisessä oikeusjärjestyksessä. Luonnollisesti tutkimus kiinnittyy pääsääntöisesti voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Merkittävimpana aineistona ja analyysin kohteena on oikeuskäytäntö. Tarkastelen muun muassa Korkeimman oikeuden sekä Euroopan tuomioistuimen ratkaisuja. Oikeuskäytäntöjen osalta keskityn nimenomaisesti tapauksiin, jonka keskeisimpiin oikeudellisiin kysymyksiin kysymykset tekijänoikeudesta liittyvät. Käytän aineistona myös tekijänoikeusneuvoston sekä tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen lausuntoja. Lisäksi aineistona ovat WIPO:n julkaisut. Voimassa olevan oikeuden lisäksi tarkastelen myös joitakin lausuntoja (Medialiitto, Effi), joita uuden tekijänoikeusdirektiivin johdosta on annettu. Etsin lausunnoista viitteitä siitä, onko jokin mahdollisesti tutkimusaiheeni osalta muuttumassa tulevaisuudessa.

Kaiken kaikkiaan lainsäädännöstä sekä oikeuskäytännöstä on haasteellista löytää moraalisia oikeuksia koskevaa materiaalia. Osaksi tästä syystä aineistoanalyysi ei voi olla puhtaasti oikeusdogmaattinen vaan aineistoa tarkastellaan tekstilähtöisesti, etsitään tulkintoja ja merkityksiä mitä niiden takana on. Esimerkiksi saatetaan ensin tarkastella hallituksen esityksen sanamuotoja ja niihin liittyviä perusteluja, sitten verrataan näitä lainsäädännön sanamuotoihin ja oikeustapausten perusteluihin. Kyse on tällöin hermeneuttisesta uudelleentulkinnasta. Näin siis jotakin tiettyä oikeusnormia tarkastellaan ajallisessa jatkumossa, lainvalmistelun esitöistä aina lainsoveltamiseen oikeuskäytännössä.

Hermeneutiikka pyrkii tulkitsemaan ja ymmärtämään oikeutta oikeusnormeina ja oikeudellisina käytäntöinä¹⁰. Viime kädessä tulkinta jatkuu nykyhetkestä tulevaisuuteen, sen analyysiin miten annettu sisältö ja sille annetut merkitykset mahdollisesti näkyvät tulevaisuudessa. Hermeneuttisen filosofian ehkä merkittävin edustaja Gadamer näkee juuri lainopin merkittävimpana 'henkítieteiden'

⁹ Tuori. 2000, s. 303.

¹⁰ Hirvonen. 2011, s. 52.

mallina, joka etsii totuutta traditiosta, joka puolestaan välittää nykyisyyden ja menneisyyden välistä suhdetta¹¹. Toisaalta ehkä tämänkin tutkielman tulisi kurkottaa nimenomaan tulevaisuuteen ja pohtia onko siinä, miten näemme maailman, jotakin joka ei päde enää kymmenien, satojen vuosien päästä? Tulkinta on subjektiivista, nyt taloudellisten oikeuksien korostaminen on ylivermaisessa asemassa. Itsetutkiskelun kautta tutkimme omia arvostuksiamme ja laajennamme sen universaalien vastuullisuuden tasolle asti¹². Tutkimukseni ei varmasti lähde näin pitkälle. Mutta ihminen kehittyy persoonana ja omassa tutkielmassani yritän löytää viitteitä siihen, miten tulevaisuudessa moraalisia oikeuksia tullaan mahdollisesti ajattelemaan. Kyse on vain yhdestä mahdollisesta tulevaisuusskenaariosta, mutta sinällään asian pohdinta on merkityksellistä ja tärkeää. Lain tulkinta ei ole matematiikkaa ja siksi vaikeaa. Lain tulkitsejan on saatava muut puolelleen. Oikeudellinen toiminta onkin enemmän sosiaalista toimintaa kuin vain yksilön harjoittamaa tiedon käsittelyä¹³. Merkityksellistä tässä mielessä on juuri oikeuskäytäntö, se paljastanee vallitsevia asenteita koskien tekijyyttä.

Edellä sanotun osalta kyse on myös lukemistavasta. Aulis Aarnio toteaa, että 'mielekkään lauseen merkityssisältö koostuu niistä todennettavista seurauksista, jotka lause ilmaisee suoraan tai jotka voidaan loogisesti johtaa välittömiä havaintoja ilmaisevista lauseista.'¹⁴ Näin ollen luontevaa on etsiä oikeuskäytännöstä vastauksia siihen, mitä lainsäädäntöön on kirjoitettu. Lisäksi koska moraalista oikeuksista on kirjoitettu niukasti, mitä lainsäädännössä ei juuri konkreettisesti ole mutta on pääteltävissä juuri oikeuskäytännöstä ja siinä näkyvästä asennoitumisesta tekijänoikeusloukkauksiin. Lisäksi tekijänoikeudella on helposti päällekkäisyyksiä muiden oikeudenalojen kanssa. Tähän liittyy yleinen oikeustieteen ongelma; saattaa olla useita oikeuslähteitä, tekstejä, hallituksen esityksiä ja niin edelleen, joista sitten tuomioistuinten ja lausunnonantajien on valittava parhain. Tällöin on tulkittava useita säädöksiä, tulkittava niitä ja tehtävä lopulta jonkinlainen valinta¹⁵. Näin ollen tulkintaan ei riitä pelkkä tekstin tulkitseminen, vaan tulkintaa on tehtävä laajasti huomioiden hyvin erilaisia lähteitä ja yritettävä näin päästä mahdollisimman hyvään lopputulokseen.

¹¹ Husa. 1997, s. 1018.

¹² Husserl. 2011, s. 241.

¹³ Mootz III. 2010, s. 10.

¹⁴ Aarnio. 2006, s. 152.

¹⁵ ks. tästä yleisestä laintulkintaoppiin liittyvästä aiheesta mm. Pound, Roscoe. An Introduction to the Philosophy of Law. 1954, s. 50.

En kuitenkaan tutkielmassani halua laajentaa edellä mainittua liikaa. Kyse on lopulta aina tekstistä. Niin lainsäädännön ja lainvalmistelun kuin oikeuspäätöstenkin osalta. Se mitä ei ole tekstissä, sitä ei ole. Juridinen teksti on pyrittävä kirjoittamaan niin, että sen merkitys on tekstissä itsessään, eikä johda väärin tulkintoihin tai ilmeisiin väärinkäsityksiin¹⁶. Tämä on tärkeää jo siksi, että kansalaiset kokevat lait legitiimeiksi. Jos teksti on epäselvää, ja sitä ei pystytä muuttamaan nopeasti, kuten lakien kohdalla on asia, on syytä käyttää hermeneuttista uudelleentulkintaa, puhutaan hermeneuttisesta kehästä. Tämä mahdollistaa ilmiön tutkimisen kokonaisuutena ja auttaa ymmärtämään sitä paremmin. Tutkimuksessani tämä tapahtuu niin, että esimerkiksi lainsäädäntöä peilataan yksittäiseen oikeuskäytäntöön ja sitten taas oikeuskäytännön kautta voidaan uudelleen palata tulkitsemaan lainsäädäntöä. Kun tähän yhdistetään vaikkapa oikeuskirjallisuuden antama käsitys ja tulkinta, syntyy kokonaisuus, joka luo pohjan laajamittaiselle ymmärtämiselle.¹⁷

Tekstin merkitys korostunee vielä tekijänoikeuden osalta. Muun muassa tekijänoikeuksiin liittyvissä sopimuksissa luovan työn tekijä on heikommassa asemassa, siksi hänen täytyy pystyä luottamaan kirjoitettuun tekstiin hänen oikeuksistaan. Voitaneen siis ajatella, että yksi ulottuvuus tekijänoikeuden alalla on heikomman osapuolen suojaaminen. Jälleen kerran, tässäkin, digitalisaatio korostaa tätä roolia entisestään.

¹⁶ Gadamer. 2004, s. 227.

¹⁷ Gadamer. 2004, s.32-36. Gadamer viittaa Heideggerin ajatuksiin tulkinnallisesta kehästä ja päättyy puhumaan siitä, miten ymmärtämisessä on kyse ensisijaisesti tekstistä mutta myös toissijaisesti toisen esittämän mielipiteen erottamisesta omasta ja tämän ymmärtämisestä.

2. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ JA KÄSITEPAREJA

2.1 Yleistä

Jotta voin tutkielmassani käsitellä moraalisia oikeuksia, yritän ensin muutamien keskeisten käsitteiden ja käsiteparien avulla asemoida moraalisia oikeuksia tiettyyn oikeudelliseen ympäristöön. Näihin peilaamalla voinee erityisesti aineiston oikeustapausten kohdalla saada näkökulmaa, mistä puhun, kun puhun moraalisisista oikeuksista. Moraalisia oikeuksia ei voi irrottaa tekijästään, toisin lienee taloudellisten oikeuksien kohdalla, joissa selkeämmin on kyse teosten käytöstä ja moraaliset oikeudet jäävät ehkä taka-alalle. Enin pyrittelenkin erittelemään tekijäkäsitetä tekijyyden käsitteestä. Jatkossa pyrin sitten puhumaan ennen kaikkea tekijyydestä.

2.2 Tekijä – Tekijyys

Tekijänoikeuslain 1§ alkaa seuraavasti: 'Sillä joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen...' ¹⁸ Kyseisellä vanhahtavalla ilmauksella 'Sillä' viitataan luonnolliseen henkilöön. Alkuperäisenä tekijänoikeuksien haltijana pidetään luonnollista henkilöä, eli toisin sanoen ihmistä, joka on luonut teoksen¹⁹. Näin oikeushenkilö joutuu aina johtamaan oikeutensa luonnolliselta henkilöltä, sitä ei synny automaattisesti. Tekijänä pidetään siis ihmistä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen. Näin ollen oikeuksia syntyy inhimillisen toiminnan, luomistyön, tuloksena. Samalla kun teos on tehty, oikeuksien lisäksi syntyy automaattisesti muille ihmisille velvollisuuksia liittyen teoksen käyttöön. Jo pelkkä teoksen olemassaolo riittää synnyttämään ne. Näin syntyvät ilman erillisiä sopimuksia tai merkintöjä, tekijänoikeuksien moraaliset oikeudet, muun muassa isyys- ja respektioikeudet²⁰. Tekijä siis tulee suojatuksi oikeudenloukkauksia vastaan saatuaan teoksensa valmiiksi.

¹⁸ Tekijänoikeuslaki 1§

¹⁹ Harenko, Niiranen, Tarkela, 2006, s. 13.

²⁰ Tekijänoikeuslaki, 1:3§.

Valmis teos on taloudellisilta oikeuksiltaan nähtävissä alkuna taloudellisten oikeuksien hyödyntämiselle. Mutta tekijälle on kaikista merkityksellisintä aika ennen teoksen valmistumista teoksen valmistumisen hetkeen. Yksittäistä työtä on saattanut edeltää rahoitusvaikeuksia, taiteellisia haasteita kuten useita eri versioita ja niin edelleen. Lisäksi suurinta osaa tekijänoikeuslain tarkoittamista teoksista edeltää vuosien, jolle vuosikymmenten perehtyminen omaan taiteenalaan. Luovassa työssä taustalla on mielestäni pyrkimys kommunikointiin: 'Minä koen tai näen tämän asian näin, miltä se sinusta tuntuu tai mitä ajattelet siitä?' Luovassa työssä on kyse sananvapauden käyttämisestä. Suomen perustuslain 12§:n²¹ mukaan 'sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.' Pyrkimykseen kommunikoida liittyy myös perustuslakiimme kirjattu, vastuu. Mitä saa sanoa, ja mitä saa väittää. Kyse on muun muassa yhdenvertaisuudesta ja yksityiselämän suojasta²². Näiden keskenään konfliktissa olevien arvojen välillä taiteilee luovan työn tekijä.

Tekijyys onkin mielestäni laajempi käsite kuin tekijä. Se sisältää ajatuksen luovan työntekijästä ja hänen luovuttamattomista oikeuksistaan. Se on vahvasti henkilökohtainen, identiteettiin ja omanarvon tuntoon kiinnittynyt käsite ja siten nimenomaan tekijänoikeuden moraaliseen puoleen liittyvä käsite. Jos tekijänoikeuden alaisten teosten tekijä nähtäisiin oikeuskäytännössä ja lainsäädännössä enemmän arvokkaana tekijyytenä, asia voisi näyttäytyä hyvin erilaisena. Tämä asia tulee jatkuvasti tärkeämmäksi²³. Nimenomaan tekijyyttä olisi suojattava.

Notariaattitutkielmassani käytin yhtä korkeimman oikeuden tapaus²⁴ esimerkkinä tekijyyden arvon määrittelyssä. Tapauksessa oli kyse taulujen väärentämisestä, taiteilija AK:n vesivärimaalauksia oli tehty taiteilijan nimellä signeeratun väärennyksiä ja niitä myytiin eteenpäin. Tapauksessa sinällään otettiin kantaa muun muassa käräjäoikeuden päätöksessä siihen, että taiteilijan arvoa ja omalaatuisuutta oli loukattu. Tästä voi päätellä, että taiteilijan moraaliset oikeudet, jotka tässä näyttäytyvät nimenomaan tekijyytenä, on jollain tavoin huomioitu. Kuitenkin, kun Korkeimman oikeuden päätöksessä otettiin kantaa taulun jälleenmyyntiarvon määräytymiseen ja erikseen todettiin, että tässä taiteilijan työn arvon määrittelemisellä ei ole merkitystä. Jos luen

²¹ Suomen Perustuslaki, 12§

²² Suomen Perustuslaki, 6 ja 10 §:t

²³ ks aiheesta muun muassa Alén-Savikko, Anette – Ballardini, Rosa – Pihlajarinne, Taina. Tekoölyn tuotokset ja omaperäisyysvaatimus – kohti koneorientoinutta tekijänoikeutta? Lakimies 7–8. 2018. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen aikakauskirja.

²⁴ KKO 2007:63

oikein, tämä tarkoittaa, että taiteilijan työn arvo ja omalaatuisuus muuttuu merkityksettömäksi, kun taitelijan nimissä tehtyä väärennettyä teosta myydään edelleen. Moraalinen arvo ja taiteellisen teoksen moraalinen arvo erotetaan taloudellisesta arvosta täysin erilliseksi.

Tutkielmassani käytän tekijyyden käsitettä erotuksena tekijästä. Näin haluan korostaa tekijyyden kokonaisvaltaista merkitystä tekijälle itselleen. Tekijyyttä käsitellään paljon taiteen puolella mutta välillä se nousee keskusteluun oikeustapaustenkin muodossa ja voi saada paljon julkisuutta, tosin silloin aiheen täytyy kytkeytyä hieman populaarimpaan maisemaan. Yksi eniten huomiota herättäneistä tapauksista liittyi makakiapina 'Naruton' ottamaan selfieeseen. Oikeustapaus kesti pitkään, jossa valokuvaaja taisteli oikeudestaan valokuvaan²⁵. Vaikka tapauksessa oli ennen kaikkea kyse siitä, voiko joku muu kuin ihminen olla tekijänoikeuksien haltija, se nostaa esiin kysymyksen tekijyyden määrittelystä laajemminkin. On vaikeaa määritellä luovuuden ja alkuperäisyyden käsitteitä²⁶. Ne ovat liitännäisiä tekijyyden käsitteelle. Digitalisaatio tuo ongelmaan lisäulottuvuuksia. Kun teos on muunneltavissa ja käsiteltävissä loputtomasti, missä kohtaa syntyy uusi teos ja missä muokataan alkuperäistä, tekijänoikeuden alaista, teosta. Ja kun me kaikki voimme olla esimerkiksi valokuvaajia kännykkäkameroillamme, tekijyyden käsite saa jatkuvasti uusia ulottuvuuksia ja hankaluuksia²⁷.

Tekijyyden arvostamisen kysymykset liittyvät esimerkiksi plagiaatteihin. Nekin korostuvat juuri digitalisaation myötä, kuvia voidaan kopioida ja levittää melko helposti. Toiselle alustalle kopioitavat teokset, esimerkiksi maalauksen kopioiminen postikorttiin, on tästä selkeä esimerkki. Voi olla niinkin, että taitelijat hiljaisesti hyväksyvät toisten taiteilijoiden omista töistään tekemät jäljitelmät tai kopiot esimerkiksi ilmaisun osalta eivätkö ala näistä riitelemään, vaikka tekijänoikeusrikkomuksen havaitsisivatkin²⁸.

Jopa rikoslain kunnianloukkaussäännökset voisivat tulla tekijyyden osalta kyseeseen törkeimmissä tapauksissa. Asiassa Rikoslain 24:9:ssa²⁹ kunnianloukkausta määritellään 1 momentissa muun muassa niin, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle ja momentin kakkoskohdassa täydennetään 'tai joka muuten halventaa toista' on tuomittava sakkoon. 3

²⁵ ks. muun muassa Iltalehti, 12.9.2017, luettu 1.8.2022. 'Apinan hävisi oikeudessa kiistan selfie-kuvan tekijänoikeudesta'

²⁶ Rosati. 2017, s. 976.

²⁷ ks aiheesta esimerkiksi McCutcheon, Jani. Point and Shoot: Originality, Authorship, and the Identification of the Copyright Work in Modern Photography. Sydney Law Review, 2021, Vol 43, Issue 2.

²⁸ Mc Clean, 2010, s. 312.

²⁹ Rikoslaki 39/1889

momentissa taiteilijoiden, poliitikkojen, tieteenharjoittajien osalta tehdään tässä ero. Kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka liittyy näihin toimiin. Näin siis kunnianloukkauksen kynnyks pysynee taiteilijoiden osalta korkeana vielä kuoleman jälkeen. Toisaalta kunnianloukkauksella on myös törkeä tekemuotonsa. Aivan kaikkea ei tarvitse sietää. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö perustuu kokonaisarviointiin. Siinä arvioidaan muun muassa mitä tietoja on julkaistu ja kuinka kattavasti³⁰.

2.3 Tekijyys ja jäämistöoikeus

Tekijyyden käsitteellä on yhtymäkohtia muille oikeudenaloille kuten jäämistöoikeuteen ja perusoikeuksiin. Jäämistöoikeudessa suoja-ajat ovat yksi merkittävä osa-alue, joissa tekijänoikeuden moraalisiin oikeuksiin on otettava kantaa. Jäämistöoikeuteen kuuluu olennaisena osana omistajuuden ja omaisuuden käsitteet. Ei-aineellisten oikeuksien osalta kysymys on vaikea mutta sitä on suojeltu Tekijänoikeuslaissa Klassikkosuojajäykälässä³¹. Kyseinen 53§ sanoo, että jos tekijän kuoltua menetellään julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla, voi viranomainen kieltää tällaisen menettelyn. Pykälä rinnastaa tekijyyden sivistyksellisiin oikeuksiin perusoikeuksien hengessä. Se myös jatkaa tekijyyttä tekijän kuoleman jälkeen. Moraaliset oikeudet jatkuvat vaikka teoksen taiteellinen arvo olisikin jo vähäinen.

Pääsääntöisesti tekijänoikeudellisessa mielessä koskevaa jäämistöä koskevat luonnollisesti taloudelliset oikeudet. Näin esimerkiksi teoksia on syytä tarkastella ennen kaikkea varallisuusoikeudellisessa kontekstissa. Yleisesti immateriaalioikeuksien katsotaan olevan irtainta omaisuutta, joihin liittyy kuitenkin erityispiirteitä³². Tästä erikseen tekijänoikeuslain 3:41§:ssä³³. Sen mukaan tekijän kuoleman jälkeen sovelletaan tekijänoikeuteen avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia säännöksiä.

Omaisuudesta tekijänoikeudellisessa mielessä näyttäisi olevan erilaisia mielipiteitä luovien alojen toimijoiden keskuudessa. Jäämistöoikeudessa esiin nousee kysymys suoja-ajoista. Tällä hetkellä

³⁰ Neuvonen. 2015, s 875.

³¹ Tekijänoikeuslaki 404/61

³² Suomen jäämistöoikeus I, s. 236

³³ Tekijänoikeuslaki 404/61

asiasta säädetään tekijänoikeuslain 4 luvun 43 ja 44§:ssä³⁴. Sen mukaan suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolemasta ja yhteisteoksen sekä elokuvateoksen kohdalla 70 vuotta viimeisenä kuolleen tekijän kuolemasta. Jälkimmäisten kohdalla saattaa joissakin tapauksissa olla ongelmallista se, että keitä kaikkia on pidettävä tekijänoikeuslain tarkoittamalla tavalla tekijöinä.

Mielenkiintoisia näkökulmia suoja-aikaan ja sen mukaan myös perintöoikeuksia koskeviin kysymyksiin löytyy Markus Rytinkin tutkimustyön pohjalta syntyneestä artikkelista 'Kahden sukupolven kattava perintöoikeus tekijänoikeuden keston perusteluna'³⁵. Tutkimuksessa haastateltujen osalta ylivoimaisesti suurin ryhmä oli puoltanut pitkähköä nykyistä 70 vuoden suoja-aikaa, koska näin omistusoikeuden kautta avautuu mahdollisuus tekijänoikeuksien jättämiseen perintönä jälkipolville³⁶. Perusteluissa viitattiin mainittuun koko elämän kestäneeseen työhön. Toisaalla artikkelissa kävi myös ilmi, että liian pitkään jatkuvat oikeudet eivät ole tarpeellisia, koska monien sukupolvien päässä olevat jälkeläiset ovat kaukana alkuperäisestä lähteestä³⁷.

Ylipäänsä perillisille voi tulla yllätyksenä, minkälaista osaamista tekijänoikeuksista tunnetun perittävän taiteilijan omaisuuteen voi liittyä. Veroseikat, omaisuuden arvostamiseen liittyvät seikat, mutta puhtaasti myös tekijänoikeuden substanssi saattaa aiheuttaa hankaluuksia. Tässä nimenomaan moraalinen puoli on tärkeää, missä yhteyksissä kuolleen taiteilijan teoksia voi käyttää ja miten ja missä laajuudessa. Nämä ovat asioita, joista olisi syytä keskustella jo perittävän eläessä, kyse on hänen elämäntyöstään. Taiteilija haluaa varmasti työnsä jatkuvan ja saavan uusia kokijoita ja faneja vielä kuoleman jälkeenkin³⁸.

Digitalisaatio, johon tässäkin esityksessä useasti viitataan, aiheuttaa omat ongelmansa ylipäänsä perintöön, sama luonnollisesti koskee tekijän luovan työn tuloksia, teoksia. Ammattivalokuvaajan facebook-päivitykset saattavat yllättäen olla tekijänoikeuden alaista materiaalia. Kenelle näihin liittyvät oikeudet mahdollisesti siirtyvät, on vielä määrittelemättä. Tällä hetkellä katsotaan, että

³⁴ Tekijänoikeuslaki 404/61

³⁵ Rytinki. 2019.

³⁶ Rytinki, 2019, s. 52

³⁷ Rytinki. 2019, s.53

³⁸ Ks. tästä aiheesta artikkeli, jossa perilliset kertovat haasteista ja vastuusta, joka liittyy tekijänoikeuksien perimiseen: Crisafulli, Chuck. American Heritage: the owners of copyrights to some of pop music's best-known songs are pulling their wagons in a circle. (In the Family). Hollywood reporter. Vol 376, Issue 46.

vainajan sähköinen viestintä siirtyy yleisseuraantona perillisille³⁹. Näin valokuvatkin, jos ovat tekijänoikeudenalaista, nauttivat tällöin muun muassa tekijänoikeudessa säänneltyä suoja-aikaa⁴⁰.

2.4 Tekijyys ja perusoikeudet

Ajattelen tekijyyden olevan jotakin kokonaisvaltaista, identiteettiä rakentavaa toimintaa. Jos luova työ on jatkunut pitkään, siitä on tullut merkittävä osa tekijän persoonaa. Näin ollen tekijyyden voi nähdä perusoikeuksien lähellä olevana inhimillisenä toimintana. Ensinnäkin meillä kaikilla tulee olla oikeus tekijyyteen ja toiseksi meillä tulee olla oikeus tekijänoikeuksiemme loukkaamattomuuteen.

Tärkeimmissä tekijänoikeusloukkauksissa lähestytään perusoikeuksien suojaamia keskeisiä ja merkittäviä oikeushyveitä. Sananvapaus⁴¹ ja niin sanotut sivistykselliset perusoikeudet⁴² ovat meidän perustuslakiimme kirjoitettuja oikeuksia. Toisaalta tasapainottavana perusoikeutena on yksityisyyden suoja⁴³: sanavapaudellakin on rajansa.

Näiden lisäksi on peruslakimme 15§:ään kirjoitettu Omaisuuden suoja⁴⁴, jonka ensimmäisen momentin mukaan jokaisen omaisuus on suojattu. Näin perustuslaista voidaan löytää tekijänoikeudellinen dikotomia, toisaalta persoonallisuus- ja moraalisuus-oikeuksien puoli ja toisaalta varallisuus- ja taloudellisten oikeuksien puoli. Näiden erilaisten ja myös oikeusjärjestyksemme mukaan eri tasoilla olevista, niin sanotun tavallisen lain tasolla olevan tekijänoikeuden ja perustuslain, ylempien lain, suhteesta on erilaisia suhtautumistapoja. Yhden mukaan tekijänoikeus on ristiriidassa perustuslain kanssa ja tällöin olisi tunnustettava perustuslain ylempi asema. Toisen näkemyksen mukaan tekijänoikeudella ja perusoikeuksilla on samansuuntaisia tavoitteita, mutta voivat joutua konfliktiin keskenään yksittäistapauksissa. Näissä tapauksissa esimerkiksi tuomioistuinten on vain rationaalisesti pyrittävä ratkaisukäytännössä

³⁹Jokinen. 2016, s. 60.

⁴⁰Kangas, 2018, s.28.

⁴¹Perustuslaki, 1999/731, 12§

⁴²Perustuslaki, 1999/731, 16§

⁴³Perustuslaki, 1999/731, 10§

⁴⁴Perustuslaki, 1999/731, 15§

perustelemaan rationaalisesti yksittäisen tapauksen päätöksen.⁴⁵ Tekijyyttä voisi myös ajatella toisen perusoikeuden, 'oikeus työhön'⁴⁶ kautta. Luovaa työtä voisi pitää ihmiselle itselleen arvokkaana, minuutta muokkaavana ja omanarvontuntoa ylläpitävänä voimana. Jos oikeus luovaan tekemiseen viedään pois, mitä ihmisarvosta on jäljellä? Joka tapauksessa perustuslaissamme omaisuudeksi katsotaan immateriaalioikeuksiksi⁴⁷, eikä tässäkään mielessä asiassa ole epäselvää. Tekijänoikeuksien kohde, teos, saa suojaa myös perusoikeuksien tasolla, vaikka tätä ei suoraan sanotakaan⁴⁸. Jos tekijänoikeuksien suojaamaa teosta voitaisiin vapaasti jakaa ja levittää, aiheuttaisi se kyseisen omaisuuden arvon alentumista markkinoilla⁴⁹. Kyse on henkisestä omaisuudesta, ja se voi olla kaupankäynnin kohteena siinä missä mikä tahansa omaisuus⁵⁰.

Perustuslakimme taustalla on kansainvälinen sopimusoikeus. YK:n ihmisoikeusjulistuksen 17 artikla käsittelee omaisuuden suojaa, 19 artikla käsittelee puolestaan mielipiteen- ja sananvapauden suojaa. Merkittävin artikla tekijänoikeuden kontekstissa on 27 artikla.⁵¹ Siitä käy hyvin ilmi tekijänoikeuksiin liittyvä ristiriita: ensimmäisessä momentissa mainitaan muun muassa jokaisen oikeus nauttia taiteista. Toisessa momentissa puolestaan sitten sanotaan, että 'Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.'⁵² Näin YK:n ihmisoikeusjulistus kiteyttää suomalaisenkin tekijänoikeuden niin taloudellisia kuin moraalisia koskevaa perustavaa laatua olevaa jännitettä ja tätä kautta myös tasapainon hakemisen välttämättömyyttä.

Euroopan ihmisoikeussopimus on toinen merkittävä sopimus. Siinä edellä mainittuun liittyvää problematiikkaa kirjoitetaan auki Sananvapauden näkökulmasta 10 artiklassa⁵³. Ensimmäisen momentin mukaan jokaisella on toisaalta muun muassa sananvapaus, toisaalta 2 momentissa heti kerrotaan, että I momentissa eriteltyihin oikeuksiin liittyy velvollisuuksia ja vastuita. Siksi vapauksia voidaan myös rajoittaa.

⁴⁵ Oesch, 2005, s.358–359

⁴⁶ Perustuslaki, 1993/73, 18§

⁴⁷ Saraviita. 2001, s. 9.

⁴⁸ ks. näin esimerkiksi Still, Viveca. Tekijänoikeuden väärinkäytöstä, s.617. Defensor Legis N:o 4/2008.

⁴⁹ Mylly. 2002, s. 24.

⁵⁰ Jukka. 2022, s. 113.

⁵¹ YK. YK:n ihmisoikeuksien julistus

⁵² YK. YK:n ihmisoikeuksien julistus

⁵³ Euroopan ihmisoikeusjulistus, 63/1999

Tekijänoikeuksiin kuuluu siis kaksi ulottuvuutta; persoonallisuusoikeudellinen ulottuvuus ja varallisuusoikeudellinen ulottuvuus. Oikeusjärjestyksessämme tekijänoikeus asemoituu nimenomaan taloudellisten oikeuksien näkökulmasta varallisuusoikeuksiin. Moraaliset oikeudet näyttävät kuitenkin mielestäni suurempana perusoikeuksien ja kansainvälisten sopimusten näkökulmasta.

2.5 Moraaliset oikeudet ja persoonallisuusoikeus

Persoonallisuusoikeudessa on pohjimmiltaan kyse ihmisyydestä, arvoista ja arvostuksesta. Tekijyyden osalta puhutaan niin sanotusta 'tekijän kunniasta'⁵⁴. Koko persoonallisuusoikeuden kenttä käsittelee kysymystä ihmisyydestä ja sitä, mitä siihen kuuluu. Näin persoonallisuusoikeus käsittelee osaltaan juuri samoja kysymyksiä kuin mitkä kuuluvat perus- ja ihmisoikeuksien kenttään. Esimerkkinä vaikkapa yksityisyyden suoja. Kyse persoonallisuusoikeuksissa on siitä, minkälaista suojaa persoonamme eri yhteyksissä saa⁵⁵. Persoonallisuusoikeuteen kuuluvaa lainsäädäntöä ovat muun muassa Isyyslaki, Etunimi- ja Sukunimilaki, Laki holhoustoimesta sekä Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Persoonallisuusoikeuteen liittyvät kysymykset nouseva esiin konfliktitapauksissa. Isyyteen, nimen vahvistamiseen ja vastaaviin liittyviä tapauksia löytyy Suomenkin oikeuskäytännöstä. Isyyden vahvistamiseen liittyen muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisu 2012:11⁵⁶. Siinä isyyslain kanneaikaa koskevien säännösten katsottiin olevan ristiriidassa perustuslain 10§:n sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan yksityiselämän suojan kanssa. Samoin esimerkiksi tapauksessa KKO: 2014:13 on jouduttu ottamaan perustuslain kanteen vahvistamiseen perustuslain yksityiselämän suojan säännöksen valossa. Alemmat oikeusasteet katsoivat tapauksessa isyyslain tarkoittaman kanneajan päättyneen. Korkeimman oikeuden, hovioikeuden ja käräjäoikeuden tuomiot hylkäävässä päätöksessä nostettiin esiin muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla. Korkeimman oikeuden mukaan artiklan mukaiseen yksityisyyden suojaan kuuluu oikeus

⁵⁴ Saarenpää. 2015, s.227.

⁵⁵ Saarenpää. 2015, s.5.

⁵⁶ KKO: 2012:11

saada tietää biologiset vanhempansa ja oikeus saada oikeudellinen suhde heihin vahvistetuksi oikeudenkäynnissä⁵⁷. Kaiken kaikkiaan tapauksen perustelut ovat pitkät ja yksityiskohtaiset.

Persoonallisuus oikeus, perusoikeudet ja tekijänoikeudet ovat usein siis päällekkäisiä kysymyksiä yksittäisissä oikeustapauksissa. Digitalisaatio mahdollistaa entistä rajummat mahdollisuudet näiden oikeuksien rikkomiselle, joko tietoisesti tai tiedostamatta. Käyttäjistä voidaan kerätä dataa muun muassa verkkovierailukäyttäytymisen kautta⁵⁸.

Yleistettynä voitaneen sanoa, että mitä enemmän ollaan tekemisissä ihmisyyteen ja ja ihmisarvoon liittyvissä kysymyksissä, sitä useammin tulkinta- ja ratkaisuvaihtoehtoja on etsittävä perusoikeuksien sekä kansainvälisten sopimusten tasolta. Tämä on merkillepantavaa, kun vertailee esimerkiksi juuri isyyden vahvistamiseen liittyvää ratkaisukäytäntöä. Uusimpiin ratkaisuihin haetaan vastausta ja tulkinnalle pohjaa yhä useammin Euroopan Unionin oikeusjärjestyksen ylimmiltä tasoilta.

Hyvä esimerkki ja eurooppalainen oikeustapaus persoonallisuus oikeuksista ja nimenomaan arvoon ja brändiin liittyvästä ulottuvuudesta on Puolasta. Sen korkeimman oikeuden tapauksessa kyse oli puolalaisen nyrkkeilijän käyttämästä 'Tiger'-nimestä. Kyseessä oli tunnettu nimi, joka tunnettiin laajasti. Nyrkkeilijä oli myös tavaramerkkinä rekisteröinyt muutamia tuotteita Tiger-nimellä. Myöhemmin hän oli lisensoinut nimen käyttöoikeuden yritykselle, joka jatkoi nimen käyttöä oikeudettomasti sopimuksen päättymisen jälkeenkin.⁵⁹

Kyseisessä tapauksessa näkyy, miten persoonallisuus oikeudella, immateriaalioikeuksilla sekä kilpailuoikeudellisilla säännöksillä on helposti yhtymäkohtia ja päällekkäisyyksiä. Kyseisessä tapauksessa nyrkkeilijällä on 'taiteilijanimi', samoin on usein myös luovan alan tekijöillä etenkin musiikkialalla. Puolalaisen korkeimman oikeuden mukaan tällaista nimeä ei sinällään voitu suojata, mutta sen sijaan esimerkiksi käyttäjätunnus kyllä voisi saada suojaa 'henkilökohtaisena arvona'⁶⁰. Tapauksen osalta Puolan korkein oikeus kuitenkin katsoi kilpailulainsäädännöksiä sekä tavaramerkkiä ja aiempia lisenssisopimuksen ehtojakin rikotun.

⁵⁷ KKO: 2014:13

⁵⁸ Savola. 2013, s. 162.

⁵⁹ Sztoldman, Agnieszka, The eye of the 'Tiger' – Polish boxer's win. 8.3.2021. Kluwer Trademark blog,

⁶⁰ Buchalska. 2021, s. 1187.

Tekijyys liittyy persoonallisoikeuksiin myös oikeustoimikelpoisuuden osalta.

Oikeusjärjestyksessämme oikeuksia voi käyttää ja johon voidaan kohdistaa velvollisuuksia, on ihminen. Oikeushenkilöiden kohdalta oikeustoimikelpoisuuteen liittyy kysymys siitä, keillä on oikeus toimia oikeushenkilön puolesta. Esimerkkinä Korkeimman oikeuden ratkaisu 1993:60⁶¹, jossa kyse oli toimivallan ylittämisestä. Toinen esimerkki, koskien tekijänoikeuden liityntää oikeusoikeustoimikelpoisuuteen, ovat eläinten oikeudet. Eläinten oikeuksista on käyty keskustelua juridisestakin näkökulmasta. Tästä muun muassa Aulis Aarnio Tieteessä tapahtuu -lehdessä⁶². Aiheesta on kehkeytynyt keskustelu ja yhtenä vastineena on saman lehden kirjoitus⁶³. Keskustelussa näkyy hyvin aiheen ongelmallisuus. Juridisesta näkökulmasta keskustelussa seikoittuvat juridinen sanojen merkitys taas yleiseen merkitykseen. Hieman uudemman ja kiinnostavan artikkelin aiheesta on kirjoittanut Visa Kurki, jonka mielestä ainakin yleisellä tasolla vähintään oikeuskelpoisuuden, eli kyky olla oikeussubjekti, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia, olisi syytä hyväksyä oikeusyhteisössä⁶⁴. Yhtä kaikki tekijänoikeudenkin osalta kysymys oikeustoimikelpoisuudesta ja oikeuskelpoisuudestakin nousee esiin. Hyvänä ja tunnettuna esimerkkinä Naruko-apinan tapaus, jossa apina otti itsestään selfien⁶⁵. Tapauksessa yhdysvaltalainen tuomioistuin päätyi lopulta siihen, että apinalla ei voi olla tekijänoikeuksia.

⁶¹ KKO: 1993:60

⁶² Aarnio. 'Oikeuksista' ja oikeuksista. Tieteessä tapahtuu 4/2005.

⁶³ Räsänen. Oikeudet ja oikeustoimikelpoisuus. Tieteessä tapahtuu 5/2005

⁶⁴ Kurki. s. 448. 2013.

⁶⁵ Aiheesta useita lehtijuttuja. Muun muassa HS 14.7.2017. Jopa kansainvälinen tekijänoikeusjärjestö WIPO on käsitellyt tapausta artikkelissaan 'Can the moneky selfie teach us anything about copyright law?'

3. KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

Suomi on mukana monenlaisissa kansainvälisissä sopimuksissa. Tässä luvussa käsittelemme sopimuksia, jotka joko ovat suoraan tekijänoikeuteen liittyviä sitoumuksia tai niihin läheisesti muuten, esimerkiksi perusoikeuden osalta, liittyviä.

3.1 Bernin yleissopimus

Bernin yleissopimus solmittiin vuonna 1886. Suomessa se astui voimaan 1986 annetulla asetuksella. Sopimus käsittelee tekijänoikeutta. Yksi sen keskeisimmistä sisällöistä on, että tekijänoikeuden osalta teoksiin sovelletaan ensisijaisesti sen alkuperämaan lakia. Näin siis kansallinen sääntely pitkälti määrittelee tekijänoikeuteen liittyviä rajoja, suoja-aikojen ja ylipäänsä moraalistenkin oikeuksien osalta. Sopimuksen pääperiaatteena on kansallisen kohtelun lisäksi vähimmäissuojan periaate.

Yksi yleissopimuksen artikloista, 6bis⁶⁶, käsittelee yksinomaan moraalisia oikeuksia. Artiklan ensimmäinen momentti kuuluu seuraavasti:

' (1) Independently of the author's economic rights, and even after the transfer of the said rights, the author shall have the right to claim authorship of the work and to object to any distortion, mutilation or other modification of, or other derogatory action in relation to, the said work, which would be prejudicial to his honor or reputation.'

Kohdasta käy selvästi ilmi moraalisten oikeuksien irrallinen rooli suhteessa taloudellisiin oikeuksiin. Moraalisten oikeuksien lakkaaminen ei ole itsestään selvää, vaikka taloudelliset oikeudet tekijältä lakkaisivatkin. Tässä yhteydessä puhutaan nimenomaisesti tekijyydestä (authorship). Hänellä on oikeus saada tunnustus tekijänä sekä vastustaa kaikkia mahdollisia toimia, jotka voisivat vahingoittaa hänen kunniaansa tai mainettaan.

⁶⁶ Bernin yleissopimus, 6bis.

Seuraava momentti jatkuu:

' (2) The rights granted to the author in accordance with the preceding paragraph shall, after his death, be maintained, at least until the expiry of the economic rights... '

Moraaliset oikeudet siis jatkuvat vähintään taloudellisten oikeuksien vanhentumisen ajankohtaan saakka. Tämä korostaa moraalisten oikeuksien itsenäistä roolia ja sitä, miten niitä tulisi lähtökohtaisesti käsitellä erillään taloudellisista oikeuksista. Momentin jatkuessa todetaan kuitenkin muun muassa, että maissa, joiden lainsäädännössä ei sopimuksen ratifioimishetkellä ole tällaista kohtaa, on mahdollista, että jotkin ensimmäisessä momentissa mainitut oikeudet lakkaavat tekijän kuollessa. Toimivalta on sillä maalla, jossa suojaa on vaadittu. Jää epäselväksi, miten tämä sitten toteutuu, merkille pantavaa on mielestäni, että yksittäisillä mailla on asiassa päätäntävaltaa, vaikkakin yleissopimus tarjoaa vähimmäisehdot tekijänoikeuksien suojalle.

Suomalaisessa asetuksessa sopimuksen voimaansaattamisesta sanotaan, että Suomen lain mukaista suojaa ei anneta Bernin yleissopimuksessa määritellylle teokselle, jos sen suoja-aika on päättynyt maassa, jossa se on ensin julkaistu⁶⁷.

Tekijyys monitahoisena ilmiönä ja inhimillisenä sellaisena, on selkeästi esillä sopimuksessa. Asiaa käsittelee tietokoneavusteisten teosten näkökulmasta Jane C Ginsburgin artikkelissa⁶⁸. Hän päätyy siihen, että vaikka jotkin jäsenmaat saattavat tulkita tietokoneen tekemiä teoksia tekijänoikeuksien alaisiksi, tätä ei pidä tulkita kaikkia jäsenmaita velvoittavaksi tulkinnaksi. Ginsburg perustelee tämänkaltaisten teosten Bernin yleissopimuksen mukaisen tekijämäärittelyn ulkopuolelle, koska teokselta puuttuu inhimillinen tekijyys (human authorship). Näin voitaneen todeta, että Bernin yleissopimus määrittelee tekijyyden kokonaisvaltaisena, inhimillisenä oikeutena ja myös käsitteenä, eikä sen arvoa voida mitata pelkästään taloudellisin mittarein.

⁶⁷ 81/1986, Asetus Pariisissa vuonna 1971 tarkistetun yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen voimaansaattamisesta ja sen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. [1](#)

⁶⁸ Ginsburg. 2018, s. 131-135.

3.2 WIPO:n (World Intellectual Property Organization) tekijänoikeussopimus

WIPO on YK:n alainen järjestö, suomennettuna 'Maailman henkisen omaisuuden järjestö'. Sen jäsenmaita on ympäri maailmaa kaiken kaikkiaan 193. Tekijänoikeuden ohella WIPO:n pääaluetta ovat ennen kaikkea teollisoikeudet, kuten patentit.

WIPO:n tekijänoikeussopimus on hyväksytty 1996. Sen ensimmäisessä artiklassa määritellään sopimuksen suhdetta Bernin yleissopimukseen. Sen mukaan WIPO:n sopimus on erityissopimus niiden sopijaosapuolten välillä, jotka ovat kyseisellä sopimuksella luodun liiton liittomaita⁶⁹. Toinen artikla puolestaan määrittelee tekijänoikeuden laajuutta. Suoja ulottuu ilmauksiin ja samalla eritellään pois menettelytavat, toimintamenetelmät sekä matemaattiset kaavat sellaisenaan. Huomioitavaa sopimuksessa on, että moraalisisista oikeuksista ei puhuta Bernin yleissopimuksen laajuudessa lainkaan.

3.3 WTO ja TRIPS-sopimus

WTO:n (World Trade Organization) TRIPS-sopimus on yksi WTO:n kauppasopimuksista ja siinä luonnollisesti käsitellään immateriaalioikeuksien kaupankäyntiin kuuluvaa puolta⁷⁰. Sopimus jakaantuu kaiken kaikkiaan seitsemään osaan. Osan II artikla 9 koskee tekijänoikeuksia. Siinä lähinnä viitataan Bernin sopimukseen. Suoraan moraalisiin oikeuksiinkin viitataan samassa artiklassa Bernin sopimuksen 6bis mukaisesti. TRIPS-sopimuksen jäsenillä ei tulla olla oikeuksia tai velvollisuuksia sen yli mitä on sovittu Bernin sopimuksessa. Näin ollen TRIPS-sopimus ei luotässä suhteessa mitään uutta.

WIPO:n hallinnoimana on myös joitakin erityissopimuksia, kuten Rooman yleissopimus, jonka Suomi on ratfioinut 1983, sekä WIPO:n esitys- ja äänitesopimus.⁷¹

⁶⁹ WIPO:n tekijänoikeussopimus, 1 artikla.

⁷⁰ TRIPS-sopimus.

⁷¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö.

3.4 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimus on merkittävä yleissopimus. Siinä ovat jäseninä Euroopan neuvoston jäsenmaat. Tekijänoikeutta lähellä olevat sopimuksen artikkelit käsittelevät sananvapautta, sekä yksityisyyden ja omaisuuden suojaa. Ensin mainitut ovat artikloissa 8 ja 10. Omaisuuden suojasta säädetään ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa ja sen ensimmäisessä artikkelissa.⁷²

8 artiklan 2 momentissa tekstissä viitataan demokraattisen yhteiskunnan kontekstiin ja viranomaisen ja yksityisen ihmisen väliseen suhteeseen. Sen mukaan esimerkiksi juuri yksityisyyteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin vuoksi. Yksityisyyden suoja on kaiken kaikkiaan laaja, se käsittää muun muassa seksuaalisen suuntautumisen, abortit ja niin edelleen⁷³. Voidaankin ajatella, että yksityisyyden suojan käsitettä on mahdotonta purkaa tyhjentävästi osiin. Ainakin osaksi tästä syystä yksityisyyden suojaan liittyy helposti tulkinnanvaraisia oikeuskysymyksiä, joita ratkotaan oikeudenkäynneissä erikseen.

10 artikla sääntelee sananvapaudesta. Artiklalla on ehkä kiintein liittymäkohta tekijänoikeuksiin ja tekijyyteen. Artiklan ensimmäinen momentti toteaa ensimmäiseksi, että jokaisella on sananvapaus, jonka jälkeen sananvapautta oikeutena eritellään. Samoin kuin esimerkiksi 8 artikkelissa, toinen momentti sitten käsittelee, miten kyseisiä oikeuksia voidaan rajoittaa.

Sananvapaus ei riipu ilmaisun muodosta⁷⁴. Taiteelliseen ilmaisuun liittyvä tapaus on Müller vs Sveitsi (1988). Tapauksessa oli luotu muun muassa maalauksia fellaatiosta ja sodomiasta. Toisin kuin sveitsiläinen tuomioistuin, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että sananvapauden rajoja ei ollut rikottu⁷⁵. Näin voitaneen päätellä, että esimerkiksi taiteilijoiden kohdalla sananvapaudella on demokraattisessa yhteiskunnassa merkittävä arvo, eikä sitä lähtökohtaisesti pidä rajoittaa. Viime kädessä kyse on moraalien ja taitelijan vapaudesta itseilmaisuuksiin välisestä rajanvedosta⁷⁶. Vapauteen kuitenkin kuuluu velvollisuuksia ja vastuita. Joitakin rajoja ei saa ylittää

⁷² Euroopan ihmisoikeussopimus.

⁷³ Pellonpää. 2018, s. 658–661.

⁷⁴ Pellonpää. 2018, s. 713.

⁷⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Case of Müller and Others v. Switzerland (Application.

⁷⁶ Pellonpää. 2018, s. 741.

sananvapauteen vetoamalla. Tällaisia ovat esimerkiksi rasististen ja kansallissosialististen mielipiteiden levittäminen⁷⁷.

Omaisuuksien suojaamista käsitellään siis ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa. Sen mukaisesti niin luonnollisella henkilöllä kuin oikeushenkilölläkin on oikeus nauttia omaisuudestaan. Rajoituksia tähän tuovat muun muassa julkinen etu ja kansainvälisen oikeuden säännökset. Toisessa momentissa mainitaan, että kuitenkin omaisuuden suoja ei saa estää verojen tai sakkojen maksamista. Näin valtiolla siis pysytetään oikeus verottaa omaisuutta tulojen saamiseksi. Omaisuus käsitetään ihmisoikeussopimuksessa laajasti, se pitää sisällään niin irtaimen kuin kiinteänkin omaisuuden. Artiklasta ei käy suoraan ilmi, miten se suhtautuu aineettomaan omaisuuteen, mutta ei ole syytä nähdä, etteikö aineetonkin omaisuus kuuluisi artiklaan tarkoittamaan omaisuuteen. Tähän viittaa myös tuomioistuinkäytäntö⁷⁸. Omistusoikeudesta puolestaan puhutaan Euroopan Unionin Perusoikeuskirjan 17 artiklassa⁷⁹. Siinä nimenomaisesti mainitaan kakkoskohdassa erikseen teollis- ja tekijänoikeudet.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamista valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Sopimus on kansainvälinen valvontajärjestelmä, jonka sisällä voidaan sitovasti todeta, onko sopimusvaltio rikkonut tähän sopimukseen sisältyviä säännöksiä ja oikeuksia. Jos näin todetaan tapahtuneen, voidaan valtio tuomita maksamaan loukatulle osapuolelle kohtuullinen hyvitys. Valtioiden ohella myös yksityisillä ihmisillä ja järjestöillä on välitön oikeus saattaa asia käsiteltäväksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen.⁸⁰

3.5 YK:n ihmisoikeuksien julistus

YK:n ihmisoikeuksien julistus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 1948 hieman toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Kyse ei ole oikeudellisesti velvoittavasta sopimuksesta, mutta sen painoarvo on moraalista ja poliittisesta näkökulmasta suuri. Kaikki YK:n jäsenmaat eivät

⁷⁷ Pellonpää. 2018, s. 716

⁷⁸ Pellonpää. 2018, s. 858.

⁷⁹ Euroopan Unionin Perusoikeuskirja, artikla 17.

⁸⁰ HE 184/1998 vp. s. 2–3

kuitenkaan ole äänestäneet julistuksen puolesta. Tässä mielessä eurooppalaisesta näkökulmasta, esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys on jäsenmaissaan suurempi.

Julistuksen 17 artikla koskee omaisuuden suojaa, 18 omantunnon, ajatuksen ja uskonnonvapautta ja 19 artikla käsittelee sananvapautta. Näin voidaan tulkita, että myös Euroopan ihmisoikeussopimus on syntynyt YK:n julistuksen pohjalta. Edellä mainittujen artiklojen osalta on huomiotava artikla 27⁸¹:

’ 1. Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.

2. Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.’

Artiklassa nostetaan esiin sivistykselliset oikeudet, oikeus nauttia taiteesta ja toisaalta oikeus suojata omaa luomistyötään.

⁸¹ YK:n ihmisoikeuksien julistus.

4. LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Käytän lainsäädäntöesimerkkeinä tutkielmassani muutaman Euroopan Unionin maan lainsäädäntöä. Kaikkia unionin maita koskevat samat direktiivit ja asetukset. Kansallista lainsäädäntöä on tarkoitus yhtenäistää 'ylikansallisella' ohjauksella.

4.1 Saksan tekijänoikeuslaki

Saksan tekijänoikeuslaissa luvun yksi alaosastossa (subdivision) 2 käsitellään moraalisia oikeuksia⁸². Osasto jakaantuu kolmeen eri kappaleeseen (section) 12,13 ja 14. Kappale 12 käsittelee julkaisemista ja jakautuu puolestaan kahteen eri momenttiin. Ensimmäisessä todetaan, että tekijällä on oikeus ensinnäkin päättää, julkaistaanko teos ja toiseksi, miten se julkaistaan. Toisessa momentissa tekijällä on ennen julkaisua oikeus viestiä ja kuvailla teoksen sisältöä yleisölle siihen asti, kunnes teos tai olennainen osa siitä on julkaistu hänen suostumuksellaan.

Jälkimmäinen momentti on mielenkiintoinen ja poikkeaa suomalaisesta lainsäädännöstä. Se vastanee ajatukseltaan suomalaisen tekijänoikeuslain isyysoikeutta, joka kuvaillaan 3:1§:ssä⁸³. Saksalaisessa lainsäädännössä kohta viittaa kuitenkin taloudellisen arvon muodostukseen. Tekijällä on yksinoikeus määritellä teostaan ennen sen julkaisemista.

Kappale 13 vastaa, kappaleen 14 ohella, ehkä selkeimmin suomalaista tekijänoikeuslakia. Otsikkona on 'Recognition of Authorship' eli 'Tekijyyden tunnustaminen'. Kappaleessa on vain yksi momentti. Se tarkoittaa ensinnäkin tekijän oikeutta tulla tunnustetuksi teoksen tekijänä. Toiseksi tekijä saa itse päättää, mainitaanko tekijä ylipäättään teoksessa ja miten se mainitaan.

Kappale 14 Tekijällä on oikeus kieltää teosten muuntelu tai muu loukkaava menettely, joka on omiaan vahingoittamaan tekijän aineettomia (intellectual) tai henkilökohtaisia etujaan teoksessa.

⁸²Urheberrechtsgesetz – UrhG

⁸³ Tekijänoikeuslaki, 3:1§

Saksalaisen tekijänoikeuslain moraalisia oikeuksia käsittelevän alaosaston 12 ja 13 kappaleet muistuttavat monin tavoin suomalaisen tekijänoikeuslain 1 luvun 3 pykälää. Kappale 14 puolestaan on hyvin meidän tekijänoikeuslakimme 4 luvun kaltainen.

Kappale 13 jättää päätösvallan tekijälle siitä, miten hänen nimensä tulee mainita teoksen yhteydessä. Suomalaisessa tekijänoikeudessa on toisin. 3§:1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava '...sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii'. Näin suomalainen tekijänoikeuslaki jättää tämän ilmeisesti oikeuskäytännön varaan, jossa tullaan tapauskohtaisesti määrittelemään mitä tämä hyvä tapa tarkoittaa kulloisessakin yksityistapauksessa. Mielestäni tämä kaventaa tekijän oikeutta, kun päätökset tästä tehdään muualla (oikeusistuimissa, tekijänoikeusneuvostossa) ja toisin kuin tekijän oma harkinta mahdollisesti osoittaa.

Eräs mielenkiintoinen seikka liittyy tekijänoikeudellista suojaa nauttivien teosten määrittelyyn. Tämä on lähtökohta sekä suomalaisessa että saksalaisessa tekijänoikeuslainsäädännössä. Saksalaisen lain luettelo on tyhjentävämpi, mutta kummatkin mainitsevat hieman eri sanoin, että luettelo ei ole tyhjentävä. Saksalaisessa tekijänoikeuslaissa osasto (division) kahden alla, kappaleessa (section) 2, sen toisessa momentissa⁸⁴ sanotaan, että 'Only the author's own intellectual creations constitute works within the meaning of this Act'. Sitä vastansee suomalaisen tekijänoikeuslain sanamuoto, jossa asiasta puhutaan hieman käänteisesti sen 4§:ssä: sillä joka on luonut uuden ja itsenäisen teoksen, 'ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen'⁸⁵. Omaperäisyyden ja itsenäisyyden vaatimusta onkin suomalaisessa oikeuskäytännössä pidetty teoksen lähtökohtana. Näin näyttäisi, että meillä tekijänoikeutta rajataan muuntelun kautta toisin kuin Saksassa, jossa korostetaan tekijyyden itsenäisyyttä. Pienenä reunahuomautuksena mainittakoon, että saksalaisessa tekijänoikeudessa mainitaan erikseen tekijyys toisin kuin omassa tekijänoikeuslaissamme.

⁸⁴Urheberrechtsgesetz – UrhG

⁸⁵ Tekijänoikeuslaki, 1:4§

4.2 Ruotsin tekijänoikeuslaki

Ruotsin tekijänoikeuslaki on nimeltään Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk⁸⁶. Vaikka laki on vuodelta 1960 siihen on tehty useaan otteeseen muutoksia. Lain 1§:ssä luetteloidaan mitkä teokset voivat saada tekijänoikeudellista suojaa. Luettelo on hyvin saman tyyppinen kuin Suomessa.

Artikla 3 käsittelee moraalisia oikeuksia, vaikka niistä ei ruotsalaisessa tekijänoikeuslainsäädännössä sellaisina puhutakaan. Ensimmäinen momentti on suoraan verrattavissa suomalaiseen isyysoikeuteen, jonka mukaan tekijän nimi on mainittava, kun teos saatetaan yleisön saataville tai kun siitä valmistetaan kopioita. Kohdassa mainitaan vielä Suomenkin tekijänoikeudesta tuttu 'hyvän tavan' vaatimus, jota siis taas saksalainen tekijänoikeuslaki ei käytä.

Toinen momentti puolestaan koskee suomalaisen tekijänoikeuslain respektioikeutta; se estää teoksen muuttamisen niin, että taiteilijaa loukkaavalla tavalla. Samoin teosta ei saa saattaa yleisön saataville loukkaavalla tavalla. Kolmannen momentin mukaan tekijän voi luovuttaa oikeutensa vain hänen omien oikeuksiensa laajuudessa. Kohta on hieman vaikeaselkoinen. Kommentaarisivustolla⁸⁷ viitataan Ruotsin korkeimman oikeuden päätökseen NJA 2008 s. 309⁸⁸. Kyseisessä tapauksessa oli tehty ohjaajan elokuvan tv-esitykseen mainos ilman hänen lupaansa. Pitkissä ja yksityiskohtaisessa tapausselostuksessa sekä perusteluissa Korkein oikeus katsoi toisen momentin mukaista tekijänoikeutta loukatun teosta muuttamalla, mutta että se ei (kolmannen momentin mukaisesti) ole tapahtunut rikkoen tekijöiden kirjallista tai taiteellista näkemystä.

Ruotsin tekijänoikeuslain tekijää lähestytään täsmälleen samoin kuin vastaavassa suomalaisessa. Ensimmäinen pykälä alkaa: ' Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket oavsett om det är...'. Vastaavuus suomalaiseen lainsäädäntöön on näin ilmeinen. Oikeuskäytäntö ja tulkinnat ratkaisevat sitten tekijän määrittelyyn liittyviä kysymyksiä. Tekijyyttä ei mainita myöskään erikseen ruotsalaisessa tekijänoikeuslaissa.

⁸⁶ Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

⁸⁷ Lag (1960:729)

⁸⁸ NJA 2008 s. 309

4.3 Yhteenvetoa

Suomalainen ja ruotsalainen tekijänoikeuslaki muistuttavat eniten toisiaan, jos asiaa tarkastellaan moraalisten oikeuksien näkökulmasta. Tekijästä ja teossuojasta puhutaan lakien alussa lähestulkoon sanasta sanaan samalla tavalla. Tekijää tai teosta ei määritellä käsitteinä, vain esimerkein. Tämä jättää runsaasti tilaa tulkintoille ja tulevan oikeuskäytännön varaan. Samoin myös lausuntojen antajien, kuten tekijänoikeusneuvoston, merkitys korostuu.

Toinen asia on, auttaisiko tekijyyden määrittely asiaa. Suomalaisen tekijänoikeuslain 1 §:ssä sanotaan 'Sillä, joka on luonut...' ja vastaavasti ruotsalaisessa 'Den som har skapat...'. Eroa ei ole. Mielenkiintoista on, onko oikeuskäytäntö tai lainvalmistelu luonut näille erilaisia tulkintoja. Euroopan unionin ohjaava rooli lienee tässäkin merkittävä.

5. TEKIJÄNOIKEUSDIREKTIIVIT

Suomi on Euroopan unionin jäsen ja sitä kautta myös velvollisuus noudattaa Euroopan unionin antamia säännöksiä. Asetukset ovat suoraan velvoittavaa oikeutta ja direktiivit täytyy implementoida omaan lainsäädäntöömme. Tämä koskee kaikkia jäsenmaita ja tarkoittaa että jäsenmaiden on harmonisoitava kansallinen lainsäädäntö vastaamaan Euroopan unionin oikeutta ja sen säännöksiä. Jonkin verran harkintavaltaa on kuitenkin kansallisilla lainsäätäjillä. Opetus- ja kulttuuriministeriö listaa tekijänoikeutta normittaviksi direktiiveiksi kaiken kaikkiaan 15 direktiiviä⁸⁹. Käsittelen tässä tutkielmassani muutamia uudempia direktiivejä, joilla ennen kaikkea katson olevan moraalisia oikeuksia koskettavia osa-alueita.

5.1 Verkkolähetydirektiivi

Verkkolähetydirektiivi (EU) 2019/787⁹⁰ syntyi digitalisaation mukanaan tuomasta murroksesta. Radio- ja televisio-ohjelmien levittäminen on helppoa eivätkä ohjelmat digitaalisessa ympäristössä noudata kansallisia rajoja. Huomioitavaa on, että kyseisen direktiivin säännöksiä tullaan implementoimaan Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöön yhdessä Digital Single Market -direktiivin (2019/790/EU)⁹¹ kanssa⁹². Verkkolähetydirektiivi käsittelee hyvin samankaltaisia sisältöjä kuin DSM-direktiivi. Kummatkin direktiivit liittyvät ennen kaikkea sisämarkkinoiden toimivuuteen.

Verkkolähetydirektiivin kolmannessa artiklassa tunnistetaan digitalisaation mukanaan tuomat haasteet. Teosten ja muun aineiston levittäminen ja hyödyntäminen on koko ajan helpompaa. Direktiivin on tarkoitus vahvistaa sääntöjä, jotka koskevat tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien poikkeusten mukauttamista digitaalisiin ja rajat ylittäviin ympäristöihin⁹³. Kuudennessa artiklassa mainitaan tavoitteeksi löytää tasapaino tekijöiden ja käyttäjien oikeuksien välillä⁹⁴.

⁸⁹ Opetus- ja kulttuuriministeriö

⁹⁰ Verkkolähetydirektiivi (EU) 2019/787

⁹¹ DSM-direktiivi

⁹² Opetus- ja kulttuuriministeriö

⁹³ Verkkolähetydirektiivi (EU) 2019/787, 3 artikla

⁹⁴ Verkkolähetydirektiivi (EU) 2019/787, 6 artikla

Moraaliset oikeudet mainitaan 37 artiklassa⁹⁵. Tällöin moraaliset oikeudet tunnustetaan ei-kaupallisissa yhteyksissä. Lähinnä tässä viitataan kulttuuriperintöön. Kaiken kaikkiaan isoimman osan direktiivistä vie lisensointia koskeva säätely, tekijänäkökulmaankin päästään kuitenkin 72 artiklasta eteenpäin. Tunnustetaan tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden heikompi sopimusasema lisensoinneista ja korvauksista sovittaessa. Sopimuskumppanien tulee antaa tietoa tekijöille ja esittäville taitelijoille kaikista hyödyntämistavoista ja maailmanlaajuisista tuloista⁹⁶.

Moraaliset oikeudet näyttäytyvät vain rivien välissä. Merkille pantavaa ovat juuri tiedonsaantioikeus ja avoimuus, joiden mukaan tekijöiden tulisi saada tietoa teostensa hyödyntämisestä. Artikla 80 käsittelee sopimusoikeudellista tilannetta, jossa sopijaosapuoli ei hyödynnä teosta lainkaan, vaikka teos on lisensoitu tai oikeudet siirretty yksinoikeudella⁹⁷. Tällöin voisi olla mahdollista peruuttaa sopimus kohtuullisen ajan kuluttua. Tämä jätetään kuitenkin kansallisen säätelyn varaan. Kyse on mielestäni respektioikeudesta sen laajassa merkityksessä. Taloudelliset oikeudet, harkinta siitä, että teosta ei kannata julkaista, koska se ei ole esimerkiksi taloudellisesti kannattavaa, ei voi olla ainoa merkityksellinen asia. Sopimus on kuitenkin tehty siinä ajatuksessa, että teosta hyödynnetään. Teoksen arvo on muussakin kuin taloudellisissa mittareissa. Siinä on kyse myös tekijän oikeudesta saada teos esille ja julkaistuksi. Siksi teos on tehty. Joka tapauksessa direktiivi keskittyy digitalisaation mukanaan tuomiin ongelmiin liittyen taloudellisiin oikeuksiin.

5.2 Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskeva direktiivi

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskevalla direktiivillä, 2004/48/EY⁹⁸, kehoitetaan jäsenmaita säätämään riittävä suoja teollis- ja tekijänoikeuksien varmistamiseksi. Direktiivi ei siis koske pelkästään tekijänoikeutta vaan myös esimerkiksi teollisoikeuksiin kuuluvaa patenttioikeutta.

⁹⁵ Verkkolähetydirektiivi (EU) 2019/787, 37 artikla

⁹⁶ Verkkolähetydirektiivi (EU) 2019/787, 75 artikla

⁹⁷ Verkkolähetydirektiivi, 80 artikla

⁹⁸ Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskeva direktiivi, 2004/48/EY

Näin ollen direktiivi on hyvin yleisluontoinen. Se tähtää sisämarkkinoiden toimivuuteen, muun muassa tehokkaaseen innovaatiojärjestelmään.

Moraalisten oikeuksien näkökulmasta on mielenkiintoisin viides artikla 'Olettama tekijänoikeudesta':

'jotta kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voidaan pitää, jollei toisin osoiteta, tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta, riittää, että hänen nimensä on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa,'⁹⁹

Suomalaisessa lainsäädännössä tekijäolettama syntyy jo teoksen luomisella. Näin näyttäisi siltä, että kyseisen direktiivin mukaan vaaditaan jotakin enemmän, vaikkakin momentin tarkoitus lienee päinvastainen. Momentissa viitataan kuitenkin suomalaisestakin tekijänoikeuslainsäädännöstä tuttuun, moraalisiin oikeuksiin kuuluvaan, isyysoikeuteen.

5.3 Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi 2001/29/EY

Direktiivin¹⁰⁰ tarkoitus on estää sisämarkkinoiden vääristymistä. Näin kyseessä on pitkälti taloudellisia oikeuksia koskevista säännöksistä. Direktiivin johdannossa linjataan, että lainsäädäntöä tekijänoikeuksiin liittyen on yhtenäistettävä. Direktiivissä puhutaan henkisestä omaisuudesta ja tunnustetaan sen olevan olennainen osa omaisuuden käsitettä. Näin omaisuuden käsitettä laajennetaan totutusta varallisuusosoikeudellisesta näkökulmasta laajempaan kontekstiin.

Johdanto-osuus direktiiviä ennen tuntuukin olevan varsinaista säännösosiota merkittävämpää moraalisten oikeuksien näkökulmasta. Tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien yhdenmukaistamisen pitää perustua korkeaan suojan tasoon. Sen sanotaan olevan edellytys luovuuden ylläpitämiseksi. Tekijänoikeuksien merkitys nostetaan keskeiseksi yhteiskunnalliseksi osa-alueeksi. Luovan työn lopputuotokset vaativat usein investointeja, jotta riittävä tuotto voi olla saavutettavissa. Tällöin myös korvauksen tulee olla riittävä ja perustua riittävään tekijänoikeuden suojaamiseen. Direktiivi

⁹⁹ Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskeva direktiivi, 5. artikla, 2004/48/EY

¹⁰⁰ Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, 2001/29/EY

linkittää yhteen taloudellisen tuoton, panoksen ja henkisen työn merkityksen. Tekijyyden näkökulmasta 'tietoyhteiskuntadirektiivi' on merkityksellinen.

5.4 Vuokraus- ja lainausdirektiivi, 2006/115/EY

Tämä direktiivi¹⁰¹ on merkittävä etenkin musiikki- ja elokuva-alalle. Sen mukaan oikeudenhaltijoille on maksettava korvausta teosten vuokraamisesta tai lainaamisesta. 2 artiklassa määritellään vuokraamisen ja lainaamisen käsitteet sekä myös c)-kohdassa elokuva määritellään¹⁰². Ensimmäisen artiklan mukaan 'Jollei 6 artiklasta muuta johdu, jäsenvaltioiden on tämän luvun säännösten mukaisesti säädettävä oikeudesta sallia tai kieltää tekijänoikeudella suojattujen teosten alkuperäiskappaleiden ja kopioiden sekä muiden 3 artiklan 1 kohdassa mainittujen kohteiden vuokraus ja lainaus.'¹⁰³

Kyseisen artiklan 1 a)-kohdassa yksinoikeus sallia tai kieltää lainaus- tai vuokraus kuuluu tekijälle tämän kappaleen alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta¹⁰⁴. Kolmannen kohdan mukaan ykköskohdan oikeudet voidaan siirtää tai luovuttaa tai sopimuksella perustaa käyttöoikeus. Viidennen artiklan kohta 4 antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden säännellä, missä laajuudessa yhteishallintojärjestöt voivat hallinnoida oikeuksia kohtuulliseen korvaukseen.

Tekijänoikeusneuvoston lausunto 2010:16¹⁰⁵ käsittelee näihin liittyviä haasteita. Hakija on hankkinut teosten oikeudet ja rekisteröitynyt Sanastoon. Sen mukaan halija on oikeutettu korvauksiin kirjailijoilta, kunhan nämä ensin ovat Sanaston jäseniä. Sanasto on kieltäytynyt maksamasta korvauksia tulkitsemalla Tekijänoikeuslakia, sivistysvaliokunnan lausuntoa sekä hallituksen esitystä. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa päädytään nimenomaan vuokraus- ja lainausoikeusdirektiivin 3 artiklan perusteella hakijan kannalle lainausoikeuden siirron osalta. Tekijänoikeuslain 27§:n mukaan¹⁰⁶ on noudatettava myös sopimusvapauden periaatetta ja sen

¹⁰¹ Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, 2006/115/EY

¹⁰² Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, 2006/115/EY, 2 artikla

¹⁰³ Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, 2006/115/EY, 3 artikla

¹⁰⁴ Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, 2006/115/EY, 3 artikla, 1 kohta

¹⁰⁵ Tekijänoikeusneuvoston lausunto, 2010:16

¹⁰⁶ Tekijänoikeuslaki, 3:27§

mukaan tekijän voi luovuttaa tekijänoikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeusneuvosto päätyy siihen, että varallisuus oikeudet kuten tekijänoikeudetkin, ovat vapaasti siirrettävissä. Perusteita sille, että lainauskorvausoikeus ei olisi siirrettävissä, ei lainvalmistelutöissä ole esitetty. Tällä viitattaneen siis Sanaston tulkintoihin. Lopuksi tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 19 §:n 4 momentin mukaan¹⁰⁷ tekijä voi olla paitsi alkuperäinen tekijä, myös se jolle oikeudet ovat siirtyneet. Näin siis tapauksen oikeudet voidaan siirtää. Lopullinen ratkaisu riippuu sitten siitä, minkälainen sopimus osapuolten kesken on tehty. Lausunto päättyy lauseeseen: ' Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakija tai kustantaja ei voi kieltää teosten lainaamista tai lainauskorvausten maksamista.'¹⁰⁸

Tapauksessa tekijänoikeusneuvosto tulkitsee tapausta direktiivin näkökulmasta ja tarkoituksesta käsin. Lisäksi neuvosto tulkitsee ensinnäkin laajasti tekijän käsitettä ja ennen kaikkea lausunnosta on luettavissa, että tekijä rinnastetaan taloudellisten oikeuksien osalta oikeudenhaltijoihin. Näin dikotomia tässä moraalisten oikeuksien ja taloudellisten oikeuksien osalta on selvä. Tekijä rinnastuu taloudellisten oikeuksien osalta esimerkiksi teollisten oikeuksien, kuten patenttioikeuksien, oikeudenomistajiin. Se, että taiteilija on usein sopimussuhteen heikompi osapuoli ja kyse hänen osaltaan on arvoista ja henkilökohtaisesta työstä, jää tässä yhteydessä arvioimatta ja esimerkiksi se, että tulisiko moraalisisilla oikeuksilla esimerkiksi olla jotain luovuttamatonta taloudellista arvoa.

5.5 DSM-tekijänoikeusdirektiivi

Kyseinen direktiivi¹⁰⁹ on edelleen tätä kirjoitettaessa (syksy 2021) implementoimatta Suomen lainsäädäntöön. Moni Euroopan unionin jäsenmaa on jo implementoinut direktiivin kansalliseen lainsäädäntöönsä, muun muassa Saksa ja Alankomaat ovat jo implementoineet direktiivin¹¹⁰. Implementoinnin määräaika meni umpeen kesäkuussa 2021, mutta edelleen syksyllä 2021 työ on kesken. Direktiivillä pyritään reagoimaan yhä nopeammin kehittyvään digitalisaatioon ja sen vaikutuksiin. Tähän liittyy monia haasteita ja on nähtävissä jo direktiivin alkuosan perusteluosiossa.

¹⁰⁷ Tekijänoikeuslaki, 2:19§

¹⁰⁸ Tekijänoikeusneuvoston lausunto, 2010:16, s. 9

¹⁰⁹ Direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790

¹¹⁰ DSM Directive Implementation Tracker

Se on pitkä ja perusteellinen. Lähtökohtana on tässäkin, kuten aiemmin mainituissakin direktiiveissä sisämarkkinoiden toimivuus, digitalisaation nopea kehittyminen ja tekijänoikeuksiin liittyvä kaupallinen hyödyntäminen, kuten lisensointi, korvausmäärät ja niin edelleen. Vielä direktiivin haasteellisuutta lisää se, että eri artikkelit koskettavat eri luovien alojen sektoreita eri tavoin¹¹¹.

Direktiivin muutamat artikkelit ovat olleet keskustelun kohteena. Ensinnäkin on artikla 17. Sen 2 momentin mukaan verkkosisällönjakopalveluntarjoajalla on oltava lupa oikeudenhaltijoilta esimerkiksi lisenssisopimuksin ja he ovat tästä vastuussa¹¹². Artiklan seitsemännessä kohdassa sanotaan, että tämä ei saa johtaa siihen, että tavalliset käyttäjät eivät saisi ladata aineistoa tai käyttää aineistoa, joka on tekijänoikeudellisesti vapaata¹¹³. Tämä on luonnollisesti ongelmallista. Käyttäjän ei voida olettaa osaavan arvioida materiaalia tekijänoikeudellisesta näkökulmasta. Vastuu valvonnasta jää tällöin palveluntarjoajalle. Tätä toteutetaan tietoteknisesti suodattamalla sisältöjä. Asiasta on tuore Julkisiamiehen ratkaisuehdotus tapauksessa C-401/19, jossa vastakkain olivat Puolan tasavalta kanteen esittäjänä ja Euroopan neuvosto/Euroopan Parlamentti¹¹⁴. Asiassa katsottiin olevan kyse sananvapauden ja perusoikeuksien suojasta vastaan tekijänoikeudellinen suoja. Asia kulminoituu 17 artiklan 4 kohdan b ja c alakohtiin. Asian käsittelyssä ' Puolan tasavalta vaatii, että unionin tuomioistuin

- kumoaa direktiivin 2019/790 17 artiklan 4 kohdan b alakohdan ja c alakohdan viimeisen lauseen eli tekstin ”toteuttaneet parhaansa mukaan b alakohdan mukaisesti toimia estääkseen niiden tulevat lataukset palveluun”,
- ja toissijaisesti, että unionin tuomioistuin kumoaa siinä tapauksessa, että se katsoisi, ettei riitautettuja säännöksiä voida erottaa asianomaisen direktiivin 17 artiklan muista osista muuttamatta tämän artiklan pääsisältöä, asianomaisen artiklan kokonaisuudessaan, ja...¹¹⁵

B- ja c-alakohdat liittyvät nimenomaan palveluntarjoajan velvollisuuteen ensinnäkin varmistua siitä, että tietyt teokset ja muu vastaava aineisto eivät ole saatavissa ja toiseksi ovat viipymättä ryhtyneet toimenpiteisiin teosten tai vastaavan aineiston saannin estämiseksi tai poistamiseksi verkkosivustoiltaan. Pitkien ja perinpohjaisten perustelujen jälkeen julkisasiamies

¹¹¹ Teosto. Vappu Aura. 'Direktiivi uudistaa Suomen tekijänoikeuslain'.2020

¹¹² Direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790, 2 luku, 17 artikla, 2 kohta

¹¹³ Direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790, 2 luku, 17 artikla, 7 kohta

¹¹⁴ Julkisiamiehen ratkaisuehdotus, C-401/19

¹¹⁵ Julkisiamiehen ratkaisuehdotus, C-401/19

ratkaisuehdotuksessaan hylkää Puolan kanteen. Sen mukaan kyseinen direktiivin kohta ei tee rajoitusta perusoikeuksiin, viitaten perusoikeuskirjaan, ja kanne on hylättävä.

Toinen artikla, joka on aiheuttanut keskustelua, on 3 luvun 18 artikla¹¹⁶. Siinä jäsenvaltioita veloitetaan korvaamaan otsikon mukaisesti 'Asianmukainen ja oikeasuhteinen korvaus' siitä, kun tekijät tai esiintyvät taiteilijat lisensoivat tai siirtävät yksinoikeutensa teostensa tai muun suojatun aineiston hyödyntämiseen. Haasteellista tulee olemaan tämän määrittely. Pelialan ja elokuvan näkökulmasta kyse on ensinnäkin tekijöiden määrittelyn ongelmallisuudesta lukuisten toimijoiden keskuudessa ja siitä että ansaintalogiikka on hyvin monisyinen. Tulot syntyvät monien eri sopimusten tuloksena. 19 artiklan avoimuusperiaate lisää 18 artiklan painoarvoa ja tulkinnan haasteellisuutta. Se saattaa esimerkiksi pelialalla lisätä tiedonsaantiin oikeutettujen määrää entisestään¹¹⁷.

Direktiivi tulee synnyttämään uutta oikeuskäytäntöä paljonkin. Kolmannen luvun säännökset ovat omiaan aiheuttamaan tulkintaristiriitoja, esimerkiksi kohtuullisesta korvauksesta, paleluntarjoajien velvollisuuksien ulottuvuudesta, avoimuusperiaatteesta ja niin edelleen. Paine kuitenkin kansallisen tason implementointiin kasvaa. Direktiivin 29 artiklan mukaan takaraja on jo mennyt kesäkuussa. 27 artikla sisältää siirtymäsäännöksen; tekijöiden ja esittävien taitelijoiden lisensointiin tai muihin vastaaviin sopimuksiin on noudatettava avoimuusperiaatetta 7.6.2022.¹¹⁸

Moraalisista oikeuksista ei suoranaisesti puhuta direktiivissä, mutta rivien väliin se on selkeästi sisäänkirjoitettuna. Tekijöiden ja esiintyvien taitelijoiden moraalisten oikeuksien voi nähdä direktiivin vaikuttimena. Direktiivin yhtenä merkittävänä osana on heikomman sopijaosapuolen, tekijän, suojaaminen. Kyse on taloudellisten oikeuksien suojaamisesta, mutta syvemmissä merkityksessään tämä laajentaa myös esimerkiksi isyys- ja respektioikeuden määrittelyä ja suojaamista.

¹¹⁶ Direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790, 2 luku, 18 artikla

¹¹⁷ IPRinfo. 'Elokuva- ja pelialan varautuminen lisääntyvään avoimuuteen on sijoitus tulevaisuuteen.' 1/2020

¹¹⁸ Direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790, V osasto, 29 ja 27 kohdat.

6. TEKIJÄNOIKEUSLAKI JA MORAALISET OIKEUDET

Tekijänoikeuslaki pitää sisällään moraalisia oikeuksia käsitteleviä kohtia. Se, mitkä kaikki lain säännökset katsotaan koskevan juuri nimenomaan moraalisia oikeuksia, riippuu tulkinnasta. Pääsääntöisesti moraalilla oikeuksilla tarkoitetaan tekijän oikeutta määrätä teoksestaan, sen käytöstä, muuntelusta ja niin edelleen. Moraalisten oikeuksien keskeinen ero taloudellisiin oikeuksiin on, että moraaliset oikeudet eivät ole siirrettävissä alkuperäiseltä tekijältä esimerkiksi sopimuksella.

Selkein osa-alue moraalisten oikeuksien kohdalla ovat niin sanotut isyys- ja respektioikeudet. Niistä säädellään 1 luvun 3 §:ssä¹¹⁹, pykälä, joka nimetään jo otsikkotasolla moraaliseksi oikeudeksi. Sen ensimmäisen momentin mukaan: 'Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.'¹²⁰ Hyvä tavan käsite on tapauskohtaisesti ratkaistu. Esimerkiksi elokuvissa käytetään lopputekstejä ja mainoksissa tekijöitä ei mainita mainoksessa näkyvällä tavalla.

Tähän osin viitattaneen 3 momentissa¹²¹, jonka mukaan vain niissä tapauksissa, joissa kyse on laadultaan tai laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen, voi tekijä sitovasti luovuttaa kyseisen 3 §:n oikeudet. Esimerkiksi juuri mainosten voi katsoa olevan laadultaan sellaisia, että tekijöiden nimien luetteloiminen mainosten yhteyteen olisi hankalaa.

Pykälän toinen momentti¹²² koskee teoksen muuntelua sen kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Sama koskee teoksen saattamista yleisön saataville. Kyseisen momentin loukkaava tapa jää oikeuskäytännön arvioinnin varaan.

Niin sanotusta luoksepääsyoikeudesta säädetään Tekijänoikeuslain 52a§:ssä¹²³. Sen mukaan kuvataiteen teoksen tekijän on tiettyjen edellytysten toteutuessa saatava teos nähtävilleen.

¹¹⁹ Tekijänoikeuslaki 1:3§.

¹²⁰ Tekijänoikeuslaki 1:3.1 §

¹²¹ Tekijänoikeuslaki, 1:3.3 §

¹²² Tekijänoikeuslaki, 1:3.2 §

¹²³ Tekijänoikeuslaki 6:52a§

Vastakkain ovat luovutuksensaajan oikeudet ja taiteilijan oikeudet. Teos tulee luovuttaa taiteilijan nähtäväksi, jos siitä ei koidu omistajalle kohtuutonta haittaa.

53§¹²⁴ on 'Klassikkosuoja' -otsikolla on mielestäni tärkeä merkitys. Sen ensimmäisen momentin mukaan, ' Jos kirjallisen tai taiteellisen teoksen suhteen tekijän kuoltua menetellään julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla, on asetuksella määrättävällä viranomaisella valta, vaikka tekijänoikeus on lakannut tai sitä ei ole ollut, kieltää sellainen menettely.' ¹²⁵ Toisen momentin perusteella tekijällä on oikeus saattaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi¹²⁶. Näin sivistykselliset edut estävät jopa tekijänoikeuden lakkaamisen jälkeen sellaisen menettelyn, joka loukkaisi sivistyksellisiä etuja. Koska tekijänoikeudet lakkaavat suoja-ajan jälkeen tekijän kuoltua, voidaan toisen momentin objekti, 'se, jota kielto koskee' ulottaa myös teoksen tekijän jälkeen tullessiin oikeudenomistajiin.

Katumisoikeus kuuluu moraalisiin tekijänoikeuksiin vaikkakaan siitä ei ole erillistä säännöstä tekijänoikeuslaissa. Sen mukaan tekijä voi estää teosten julkaiseminen lunastamalla teokset itselleen. Kyse on sopimusoikeudellisista periaatteista¹²⁷. Vastaavatyypinen katumisoikeus on muun muassa heikompaa osapuolta eli kuluttajaa suojaavassa kuluttajansuojalaissa¹²⁸.

¹²⁴ Tekijänoikeuslaki 6:53§

¹²⁵ Tekijänoikeuslaki 6:53:1§

¹²⁶ Tekijänoikeuslaki 6:53:2§

¹²⁷ Aiheesta muun muassa IPRinfo: Kunnia, katumisoikeus ja klassikot.25.11.2010.

¹²⁸ Kuluttajansuojalaki, 6:14§ 'Peruuttamisoikeus'

7. LAINVALMISTELUTYÖ TEKIJÄNOIKEUKSIEN OSALTA SUOMESSA

Ensimmäinen itsenäisyyden aikamme tekijänoikeuslaki on vuodelta 1929 ja nimeltään 'Laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin.'¹²⁹. Sen kumoava ja vielä 2021 voimassa oleva 'Laki kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin' on vuodelta 1961¹³⁰. Vuonna 1984 lain nimi muutettiin Tekijänoikeuslaiksi¹³¹. Laki on kaiken kaikkiaan ollut lukuisten muutosten kohteena. Digitalisaatio ja Euroopan unionin jäsenyys ovat luoneet jatkuvaa muutospainetta tekijänoikeuslakiimme.

Lakimuutoksia on siis runsaasti, 2010-luvulla tehdyt muutokset ovat lähes yksinomaan direktiiveistä johtuvaa implementointia¹³². Näin esimerkiksi hallituksen esitys vuodelta 2014¹³³, joka johti lakiin tekijänoikeuslain muuttamisesta¹³⁴. Kyseisessä hallituksen esityksessä käy hyvin ilmi myös digitalisaation aiheuttamat muutokset kansalliseen laissäädäntöömme tietotekniikkaa, sähköistä viestintää ja vastaavia koskevissa asioissa. Nämä ovat osin suoraa seurausta digitalisaatiosta ja osin unionin reagoinnista digitalisaation direktiivien muodossa. Näistä puolestaan aiheutuu muutosvaatimuksia tekijänoikeuslainsäädäntöön. Hallituksen esityksen alun perusteluosassa viitataan juuri uuteen Tietoyhteiskuntakaareen. Tämän taustalla ovat direktiivit, jotka koskevat muun muassa tekijöille suoritettavaa korvausta. Erityisesti kyse on niin sanotusta Tietoyhteiskuntadirektiivistä¹³⁵. Kyse on tekijän oikeudesta sallia tai kieltää teostensa langallinen tai langaton välittäminen yleisölle¹³⁶. Hallituksen esityksessä samassa yhteydessä viitataan myös niin sanottuun vuokraus- ja lainausdirektiiviin, jonka mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, että käyttäjä maksaa tuottajille ja esittäville taiteilijoille kohtuullisen korvauksen¹³⁷. Samoin viitataan Bernin sopimuksen säädöksiin, jossa paitsi toistuu edellä mainitun direktiivin oikeudet mutta on myös asetettu näiden oikeuksien käyttämiseen ehtoja, joita liittomaat voivat asettaa¹³⁸. Hallituksen

¹²⁹ Laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin, 174/1927,

¹³⁰ Laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, 404/1961

¹³¹ Laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin muuttamisesta, 442/1984

¹³² Johdantoa muutoksiin löytyy finlexin tietokannasta, mm.22.5.2015/608

¹³³ HE 305/2014 vp

¹³⁴ Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta, 608/2015

¹³⁵ 'Tietoyhteiskuntadirektiivi', Direktiivi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 2001/29/EY

¹³⁶ Tietoyhteiskuntadirektiivi 2001/29/EY, 3 artikla, i kohta

¹³⁷ Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, 8 artikla, 2 kohta, 2006/115

¹³⁸ Bernin yleissopimus, 11bis 2 kohta. 79/1986

esityksessä todetaan Bernin sopimuksen 2 kohdan mukaisesti muun muassa, että nämä ehdot eivät missään tapauksessa saa loukata tekijän moraalisia oikeuksia¹³⁹.

Näin myös moraaliset oikeudet nousevat esiin lainvalmistelussa. Sen sijaan hallituksen esityksessä mainitut ja Bernin sopimuksessa mainitut moraaliset oikeudet eivät enää näy muutetuissa tekijänoikeuden kohdissa 25i§, 47§ ja 48§ Laissa tekijänoikeuden muuttamisesta. Siihen ei edes viitata soveltamisen osalta toisin kuin esimerkiksi viitataan Tekijänoikeuslain 2§:n 2 ja 3 momentteihin, jotka liittyvät yksinomaan taloudellisiin oikeuksiin. Mielestäni tämä on merkillepantavaa, sillä samanaikaisesti muutetun kohdan 25i 2 momentissa viitataan edunvalvontajärjestöihin, joiden kautta korvauksen suorittaminen tapahtuu, jos maksua ei ole suoritettu suoraan oikeudenomistajalle¹⁴⁰. Tulkintani mukaan järjestöjen tehtäväksi jäisi myös näin tekijöiden moraalisten oikeuksien noudattamisen valvonta.

¹³⁹ HE 305/2014 vp

¹⁴⁰ Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta, 25i:2 §.

8. MARKKINAOIKEUS

Markkinaoikeus toimii ensimmäisenä oikeusasteena tekijänoikeutta koskevissa riidoissa. Siitä säädetään Tuomioistuinlain 5 luvussa¹⁴¹. 5 luvun 1 §:n 1 momentissa sanotaan, että 'Markkinaoikeus toimii kilpailu- ja valvonta-asioiden sekä hankinta-asioiden, teollis- ja tekijänoikeudellisten asioiden sekä markkinaoikeudellisten asioiden erityistuomioistuimena'. Näin ollen tekijänoikeusasiat ovat vain pieni osa markkinaoikeuden toimintaa.

Markkinaoikeuden toimivalta käsittää koko maan ja se on pääsääntöisesti päätösvaltainen kolmijäsenisenä. Asioiden käsittelyyn voi osallistua asiantuntijajäseniä.¹⁴² Tekijänoikeuteen liittyvien tapausten määrä näyttäisi laskeneen, vuonna 2018 tapauksia oli kymmenen, viimeisinä vuosina kolme vuodessa.¹⁴³ Mielenkiintoista on, mistä tämä tapausten vähäinen määrä johtuu. Samanaikaisesti lausuntoja tekijänoikeusasiassa antavan tekijänoikeusneuvoston lausuntojen määrä on noin kymmenen kappaletta vuodessa. Kaiken kaikkiaan voinee ajatella, että yksittäiset tapaukset harvoin johtava aktiivisiin oikeudellisiin toimiin, korkeintaan ne yltävät tekijänoikeusjärjestötasolle.

¹⁴¹ Tuomioistuinlaki, 5 luku

¹⁴² Markkinaoikeus

¹⁴³ Markkinaoikeus, Teollis- ja tekijänoikeudelliset asiat

9. TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO

Tekijänoikeusneuvosto on merkittävin lausunnonantaja yksittäisissä tekijänoikeustapauksissa Suomessa¹⁴⁴. Se pyrkii olemaan ottamatta kantaa yksittäisten tapausten muihin oikeudellisiin kysymyksiin, kuten vaikkapa sopimusoikeuteen, kilpailulainsäädäntöön tai perusoikeuskysymyksiin. Tekijänoikeuskysymykset kuitenkin nivoutuvat muihin oikeudenaloihin. Kun muut oikeudenalat jätetään yksittäisen tapauksen kohdalla tarkastelusta pois, on lausunto vääjäämättä 'vain' tiukkaa tekijänoikeuslainsäädännön tulkintaa ja siinäkin lausunnoissa pitäydytään, kuten opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilla todetaan, lain säädösten tulkintaan. Tulkinnan kohteena ovat peruskysymykset, kuten teoskynnys. Kysymys moraalisisista oikeuksista mainitaan, mutta käytännössä ne jäävät vähälle huomiolle.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnot ovat suosituksia, eivätkä oikeudellisesti sitovia. Tosiallisesti niillä lienee myös markkinaoikeuden ratkaisukäytäntöön vaikuttava merkitys. Lausunnon voi pyytää kuka tahansa, yksityishenkilöt, järjestöt, yritykset ja niin edelleen. Tekijänoikeusneuvostossa ovat edustettuina eri tekijänoikeusjärjestöt. Tekijänoikeusneuvostosta säädellään tekijänoikeuslaissa, sen 55 §:ssä¹⁴⁵.

Kaiken kaikkiaan tekijänoikeusneuvosto tekee työtään laaja-alaisesti, lausuntojen antaminen on vain yksi osa sen työtä. Neuvosto toimii opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa ja avustaa ministeriötä koskien tekijänoikeusasioita. Tekijänoikeusneuvoston sivuilta ei käy ilmi, onko lausuntopyyntöjä enemmän kuin mistä lausuntoja annetaan ja jos, niin mikä hakemuksissa yleensä on ollut riittämätöntä käsittelyyn otettavaksi. Jos suurin piirtein kaikkiin hakemuksiin annetaan lausunto, tapausten määrä ei ole suuri. Johtuuko tämä, ettei tekijänoikeuskysymyksiä tunnisteta, tekijänoikeusneuvostoa ei tunneta vai esimerkiksi että tekijänoikeusjärjestöt hoitavat tehokkaasti jäsentensä edunvalvonnan ja suurin osa tapauksista tulee käsiteltyksi näissä järjestöissä.

¹⁴⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö: Tekijänoikeusneuvosto

¹⁴⁵ Tekijänoikeuslaki, 6:55§

10. TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖT

Tekijänoikeusjärjestöt valvovat eri taiteen alojen taiteilijoiden ja luovan alan tekijöiden oikeuksia. Oikeuksista merkittävimpiä ovat tekijänoikeudet mutta myös sopimusoikeudellisia asioita valvotaan. Järjestöjen työ on hyvin tärkeää luovilla aloilla työskentelevien näkökulmasta. Merkittävä konkreettinen osa-alue järjestöjen työssä on käyttöoikeuskorvausten jakaminen tekijöille. Suomessa toimii kuusi tekijänoikeusjärjestöä: APFI, Kopiosto, Gramex, Kuvasto, Sanasto ja Teosto.¹⁴⁶

Kopioston alaisuuteen kuuluu peräti 45 eri alojen järjestöä¹⁴⁷. Sen keskeisiin tehtäviin kuuluu käyttöilupien myöntäminen ja tekijänoikeudellinen valvonta. Tekijöiden näkökulmasta sen keskeisin tehtävä on käytöstä maksettavien korvausten tilittäminen edelleen tekijöille. Sen alaiset järjestöt puolestaan antavat sitten muun muassa juridista neuvontaa jäsenilleen. Esimerkkinä Kopioston alaisesta järjestöstä on iso Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto, Teme¹⁴⁸, jonka alaisuuteen puolestaan kuuluu 7 eri jäsenjärjestöä, kuten uusi (18.2.2022 jäseneksi) Elokuvan ja median ammattilaiset ry¹⁴⁹. Liiton sivulta löytyy juridista neuvontaa muun muassa juristin blogin muodossa. Nämä ovat yleisluontoisia kirjoituksia ja niissä on luonnollisesti edunvalvontajärjestön näkökulma. Epäilisin, että tämä jää monelta tekijältä huomiotta. Henkilökohtaista neuvontaa jäsenille annetaan myös.

Siitä, minkälaista henkilökohtainen apu jäsenilleen on, ei saa tietoa. Koska tekijänoikeusjärjestöjen keskeisin osa on edunvalvonta muun muassa korvaustilitysten muodossa, jäänee kokonaisvaltaisempi ja konkreettisempi tekijänoikeusasioiden osalta jäsenjärjestöjen varaan.

¹⁴⁶ Tekijänoikeus.fi -sivusto

¹⁴⁷ Kopiosto

¹⁴⁸ Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto

¹⁴⁹ Elokuvan ja median ammattilaiset ry

11. MUITA TOIMIJOITA

11.1 Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry

Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus on rekisteröity yhdistys, joka tukee jäsenorganisaatioidensa suorittamaa tekijänoikeuden valvontaa. Sen tehtäväkenttään kuuluvat valvonnan lisäksi muun muassa tekijänoikeudesta viestiminen sekä koulutustoiminta.¹⁵⁰ Yksittäisistä tekijänoikeustapauksista ei ole saatavilla tietoja keskuksen sivuilta.

11.2 IPR University Center

IPR University Centerin (IPR Center) tehtävä on jakaa tietoa aineettomista oikeuksista. Se toimii siis muillakin aineettoman oikeuden aloilla kuin vain tekijänoikeuksien. Hallinnollisesti se kuuluu Hankenin alaisuuteen.¹⁵¹ IPR Centerin sivustolla on oikeustapaustietokanta ennen kaikkea markkinaoikeuden ratkaistavina olleista tapauksista, mutta joukosta löytyy myös yleisten tuomioistuinten ratkaisuja. Sen jäseniä ovat monet suomalaiset yliopistot ja näkökulma on koulutuksellinen ja tutkimuksellinen.

Mielenkiintoista IPR Centerin kohdalla on, että se antaa myös asiantuntijalausuntoja. Lausuntoja on annettu muun muassa komission ehdotuksesta uudeksi direktiiviksi¹⁵² sekä jopa hallituksen esityksestä uudeksi tupakkalaiksi¹⁵³. Joinakin vuosina asiantuntijalausuntoja on annettu useampia, joinakin vuosina ei yhtään.

¹⁵⁰ Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus

¹⁵¹ IPR University Center

¹⁵² Lausunto OKM:n jatkokirjelmästä liittyen asiaan U63/2016 vp komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla 31.1.2019.

¹⁵³ Lausunto Hallituksen esityksestä laiksi tupakkalain muuttamisesta (HE 141/2021 vp)

12. TAPAUSSANALYYSI - MITÄ NYKYINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ KERTOO MORAALISISTA OIKEUKSISTA?

Tässä analyysiosiossa tulkitsen miten moraaliset oikeudet näkyvät muutamissa markkinaoikeuden, tekijänoikeusneuvoston, korkeimman oikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden sekä eurooppalaisen oikeuden oikeustapauksien tapauskäytännössä ja teksteissä.

Bernin sopimuksen mukaisesti moraaliset oikeudet ovat minimitaso¹⁵⁴, joka tekijänoikeudella tulee saavuttaa. Taloudelliset oikeudet, niistä maksettavat korvaukset voivat vaihdella maakohtaisesti, mutta moraaliset oikeudet ylittävät maarajat. Näin ollen on mielenkiintoista tarkastella moraalisia oikeuksia siitä näkökulmasta, ovatko ne erillinen osa-alueensa vai liitoksissa maksettuihin korvauksiin oikeuksien käytöstä. Samoin kysymys siitä, pidetäänkö niitä itsestäänselvyytenä, välttämättömänä' pahana on tärkeä tekijyyden arvoa pohdittaessa.

12.1 Case: Korkein hallinto-oikeus

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO: 2009:55¹⁵⁵ oli kyse siitä, oliko perillisille siirtynyt oikeus perittävän teoksiin omaisuutena, josta pitäisi perintö- ja lahjaverolain 1 §:n¹⁵⁶ nojalla maksettava perintöveroa. Asiaa on käsitelty perusteellisesti eri oikeusasteissa. Lopullisessa korkeimman hallinto-oikeuden päätöslauselmassa ratkaisuna on, ettei perintöveroa suoriteta. Asiassa keskeisenä perusteena on tekijänoikeuslain 42 §¹⁵⁷. Sen mukaan tekijänoikeutta ei saa ulosmitata tekijältä itseltään eikä siltä, jolle se testamentin tai perinnön muodossa siirtyy Uusimmatkin hallituksen esitykset, HE 92/18¹⁵⁸ ja HE 43/2022¹⁵⁹, eivät ota kantaa tähän, joten nykyistä tulkintaa voitaneen pitää relevanttina edelleen. Vaikka tekijänoikeus katsotaan

¹⁵⁴Minimum standards' – Copibec

¹⁵⁵ Korkein hallinto-oikeus, KHO:2009:55

¹⁵⁶ Perintö- ja lahjaverolaki, 12.7.1940/378

¹⁵⁷ Tekijänoikeuslaki, 8.7.1961/404, 41 §

¹⁵⁸ HE 92/18

¹⁵⁹ HE 43/22

omaisuudeksi, se ei ole sellaista irtainta omaisuutta, joka esimerkiksi perintö- ja lahjaverolaissa omaisuudeksi katsotaan. Näin ollen voitaneen päätellä, että ainakin jäämistöoikeuden osalta immateriaalioikeudet ja kyseisessä tapauksessa juuri tekijänoikeus, saa muusta irtaimesta omaisuudesta eroavan roolin. Katson, että tässä samalla suojataan tekijyyttä. Se ei ole kuitenkaan, ainakaan suoraan, lainsäätäjän tarkoitus, vaan syinä ovat muun muassa omaisuuden arvostukseen liittyvät vaikeudet. Korkeimman hallinto-oikeuden eriävässä mielipiteessä katsotaan kuitenkin, että tekijänoikeudet, ja ilmeisesti niiden fyysinen ilmenemismuoto, kustannussopimukset, olisivat irtainta omaisuutta siinä missä muutkin. Eriävässä mielipiteessä viitataan siihen, että KHO:n tulkinta loukkaa verovelvollisten yhdenvertaisuutta. Näin jäämistöoikeuteen kuuluvissa verotusasioissa tekijänoikeusomaisuus muodostaa poikkeuksen muihin varallisuusoikeuksiin nähden. Sama koskee toki muitakin immateriaalioikeuksia. Kyseinen KHO:n päätös on merkittävä tekijyyden näkökulmasta. Luovalle työlle annetaan erityisasema, joka sille luonteensa puolesta minusta kuuluukin.

12.2 Case: Markkinaoikeus

Mielenkiintoinen tapaus markkinaoikeudessa on tekijyyteen liittyvä tapaus viime vuodelta, MAO:H202/2021¹⁶⁰. Siinä A vaatii markkinaoikeutta vahvistamaan tekijänoikeutensa tiettyihin valokuviin, jotka on julkaistu Otavamedia Oy:n sekä lehden sivuilla, että myös verkkosivuilla. A katsoo, että hän on antanut suostumuksensa vain kuvien julkaisemiseen printtilehdessä. Vaatimuksen tekijyydestä tekee mielenkiintoiseksi se seikka, että A on kuvien kohteena, ei valokuvaajana.

Tapauksen perusteluissa A:n katsotaan henkilökohtaisesti osallistuneen kuvien rakentamiseen. Hän on paitsi suunnitellut kuvia, myös ohjeistanut kuvaajaa kuvien ottamisessa. Perusteluissa katsotaan, että A:n panos on oleellisesti poikennut siitä, mitä se tavanomaisissa lehtikuvissa valokuvien kohteella on. Tämä rajanveto on hyvin mielenkiintoinen ja viittaa mielestäni ennen kaikkea tapauksessa tekijänoikeuden moraaliseen puoleen. Kyse ei ole vain taloudellisesta hyödystä. Kyse

¹⁶⁰ Markkinaoikeus, MAO: H202/2021

on myös julkisuuden henkilön oikeudesta vaikuttaa siihen mitä hänestä julkaistaan ja missä ja että hän tulee kohdelluksi tekijänoikeuslain tarkoittamassa mielessä aktiivisena toimijana, tekijänä eikä vain passiivisena kohteena.

Vastineessa Otavamedia Oy vetoaa ensinnäkin siihen, että kyseessä olevat valokuvat eivät ole niin omaperäisiä, että niitä tulisi pitää valokuvateoksina. Toiseksi, vaikka valokuvat katsottaisiinkin teoksiksi, ne eivät olisi yhteisteoksia, eikä A:ta näin muodoin voitaisi pitää tekijänä. Kolmanneksi Otavamedia Oy:n mukaan mitään hyvitystä ei ainakaan katsota voitavan vaatia, koska vähintään konkludenttisesti on sovittu kokonaisuudesta, joka sisältää myös nettijulkaisemisen. A on lisäksi jo saanut kokonaiskertakorvauksen.

Markkinaoikeuden ratkaisussa riidatonta on se, että kyse on vähintään valokuvaajien valokuvateoksista. Riidattomaksi katsotaan myös maksettu juttupalkkio, joka on kattanut ainakin valokuvien julkaisemisen painetussa lehdessä. Arvioinnin kohteena on ensin, onko A:ta pidettävä tekijänä, ja A:lla katsotaan tästä olevan näyttötaakka. Tämän jälkeen markkinaoikeuden tulkinnan mukaan on arvioitava, onko A antanut suostumuksensa yleisön saataviin saattamiseen verkkosivustolla hymy.fi. Tässä todistustaakka käännetään; näyttötaakka tästä on Otavamedia Oy:llä.

Tämän erittelyn jälkeen tapauksessa käydään läpi oikeudellisia lähtökohtia. Näissä viitataan ennen kaikkea eurooppalaiseen oikeuskäytäntöön. Yhden oikeustapauksen¹⁶¹ osalta eritellään teoksen käsitettä erityisesti luovan henkisen työn tuloksena. Kyseisen tapauksen itsensä osalta viitataan muun muassa Bernin yleissopimukseen sekä kansainvälisen tekijänoikeusjärjestön WIPOn tekijänoikeussopimukseen.

Näytön osalta A kertoo suullisesti, miten hän on vaikuttanut valokuvien ottamiseen ja erityisesti niiden suunnitteluun. Näytön tukena toimii lehtijutun teksti. Oikeuden mukaan voidaankin pitää toteennäytettynä, että valokuvat, yhtä lukuun ottamatta ovat tekijän itsenäisen luovan työn tuloksena. Näytön ja A:n kertomuksen perusteella voidaan katsoa A:n olleen yhteistekijänä tekijänoikeuslain 6§:n mukaisesti ja kanteen vahvistusvaatimus tältä osin hyväksytään. Mielenkiintoista on, että Otavamedia oy on luopunut kuulemasta valmistelussa todistajiksi nimeämiään valokuvaajia.

¹⁶¹ Painer, C-145/10, EU:C:2011:798

Toisen kannevaatimuksen, hyvityksen osalta, markkinaoikeus katsoo Otavamedia Oy:n toimineen tekijänoikeuslain 2§:n vastaisesti ja 57§:n 1 momentin mukaan velvollinen kohtuulliseen hyvitykseen A:lle. Markkinaoikeus käsittelee hyvityksen suuruutta ja perusteina ovat alan lisenssimaksut ja jos sellaisia ei ole niin kohtuullinen hyvitys, jolla tekijä todennäköisesti olisi antanut luvan teoksensa käyttämiseen. Tapauksessa päädytään kompromissin näiden kahden perusteen pohjalta. Lopullisessa tuomiolauselmassa markkinaoikeus vahvistaa, että A:lla on tekijänoikeus valokuviin sekä oikeus hyvitykseen. Näin siis voidaan katsoa A:n kaikilta osin voittaneen oikeudenkäynnin, vaikka muun muassa hyvityksen suuruutta on soviteltu.

Tapauksen tekee mielenkiintoiseksi muutama seikka. Pohjimmiltaan kyse on siitä, että Otavamedia Oy ei tehnyt tarpeeksi tyhjentävää sopimusta A:n kanssa. Digitalisoituneessa maailmassa yhä edelleen näyttäisi yrityksillä olevan haasteellista hahmottaa kokonaisuutta teosten levitykseen ja julkaisemiseen liittyvissä kysymyksissä. Ennen kaikkea merkittäväksi nousee tekijyyden käsite. Toisin kuin tapauksessa annetaan ymmärtää, olennaista ei mielestäni ole teoskynnyksen ylittyminen, se lienee kaikkien muiden paitsi yhden valokuvan osalta selvää. Tämän kynnyksen arvoimiseen käytetään paljon tilaa perusteluissa. A:n katsotaan olleen tekijä, koska hänen panoksensa valokuvateoksiin on ollut huomattava ja ilman häntä valokuvaajat eivät olisi päätyneet tuonkaltaisiin valokuvateoksiin. Yhteistekijyyden valossa tämä näyttää ongelmalliselta. Herää kysymys millaisia teokset olisivat olleet ilman A:n panosta? Voidaan nimittäin ajatella, että valokuvaajien oikeutta tekijyyteen olisi rikottu tai päinvastoin, että valokuvaajia ei voitaisi pitää tekijöinä ollenkaan, vain teknisinä A:n toiveiden toteuttajina. Tämä on paitsi tekijäoikeudellinen taloudellisiin oikeuksiin, myös moraalisiin oikeuksiin kohdistuva ongelma. Tuomiolauselmassa ei puhuta enää lainkaan yhteisteoksesta eikä siihen varsinaisesti enää oteta kantaa siinä vaiheessa. Epäsuorasti se varmasti vaikuttanee myönnetyn hyvityksen suuruudessa. Merkillepantavaa on yhtä kaikki, että todistajia, eli valokuvaajia ei haluttu kuulla enää pääkäsittelyssä. Näin heidän näkökulmansa jää tapauksesta puuttumaan. Miksi työnantaja Otavamedia Oy luopui kuulemisesta, jää arvailujen varaan. Ehkä viitettä voi antaa A:n toimet, joihin tässäkin viitataan, hän kuvaa miten on halunnut esittää itsensä uhrina, tallottuna enkelinä, miten hän halveksii juorulehtien lukijoita jne. Voi olla, että valokuvaajat alan ammattilaiset eivät ole halunneet sotkeutua enempää tapaukseen, onko heidän moraalisia oikeuksiaan kunnioitettu, ehkä esimerkiksi respektiuden rajat on kuvissa ylitetty eivätkä valokuvaajat edes haluaisi tulla mainituiksi tekijöinä näiden valokuvateosten osalta. Keiden nimet valokuvien yhteydessä mainitaan, jää sekin arvailujen varaan.

Näin siis tekijänoikeuden moraalisten oikeuksien puoli saattaa olla osin päällekkäinen perusoikeuskysymysten kanssa. Lehdistön sananvapaus tämän kaltaisten lehtijuttujen tuottamisessa sekä moraalikysymykset liittyen yksityisyyden suojaan ovat haasteellisia. Voi nostaa esimerkiksi kysymyksen siitä, oliko A:lle syytä antaa mahdollisuus tämänkaltaiseen lehtijutun tekoon, jossa varmasti ei ole voittajia, vaikka A voittikin tekijänoikeusjutun.

12.3 Case: Tekijänoikeusneuvoston lausunto

Tekijänoikeusneuvostoa lausunnon antajana ja sen määrittelijänä, onko jokin teos tekijänoikeudellisessa mielessä teos vai ei, edustaa lausunto 2019:7¹⁶². Siinä (hakija) pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekemänsä videon tekijänoikeudellisesta suojasta. Hän jakaa kysymyksensä viiteen eri osaan alkaen kysymyksestä 'Onko videolla tekijänoikeudellinen suoja' aina viidenteen kysymykseen '...jos videolla näkyvällä UFO:lla ei ole tekijänoikeussuojaa Suomessa, voiko saman teoksen tekijänoikeussuojata toisessa EU:n jäsenmaassa kuten Bernin sopimuksen artiklassa 5(2) mainitaan?'

Tekijänoikeusneuvosto erittelee vastaustaan totutulla tavalla. Neuvosto kertoo, mitä sanotaan Tekijänoikeuslain 1 ja 2 §:ssä. Se viittaa myös ratkaisuun C-145 (Painer). Tekijänoikeuslain tekijänolettamaa koskevaan 7§:ään viitataan tekijyyden osalta. Elokvateoksen käsitteen osalta viitataan WIPO:n selityssoppaaseen Bernin konventiosta, ei siis itse konventioon. Samoin viitataan Tekijänoikeuskomitean mietintöön ja EY:n vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annettuun direktiiviin. Vielä luettelomaisesti mainitaan omia tekijänoikeusneuvoston aiempia lausuntoja, joissa on käsitelty elokuvateosten suoja.

Johtopäätösoosiossa tekijänoikeusneuvosto pitkähköjen perustelujen jälkeen katsoo videon muun muassa täyttävän tekijänoikeuslain 1 §:n asettamat vaatimukset. Mielenkiintoista on, miten olennaiseksi katsotaan nimenomaisesti tekijyys. Persoonan näkyminen, luovat ja vapaat valinnat katsotaan tärkeimmiksi asioiksi teoskynnystä mietittäessä. Näin tekijyyden kautta määritellään

¹⁶² Tekijänoikeusneuvoston lausunto: 'Videon tekijänoikeudellinen suoja'

teosta ja kynnystä teokseksi. Viidennen kysymyksen osalta, koskien Bernin konventiota, tekijänoikeusneuvosto viittaa suoraan kyseisen konvention säännöksiin, toisin kuin erittelyosiossa, jossa tyydyttiin WIPO:n kommentaariin. Tämä on tietysti mielenkiintoista. Lopussa päädytään viittaamaan suoraan konkreettiseen Bernin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kohtaan tekijänoikeudellisen suojan laajuuteen liittyen.

Lausunnossa tekijänoikeus sidotaan tekijänoikeusneuvoston lausunnonpyytäjän kysymyksenasettelun johdosta. Toisaalta olisi toivottavaa, että korostettaisiin tekijyyden itseisarvoa jo pelkän luomistyön perusteella, kuten tekijänoikeuslaki alkaa: 'Sillä, joka on luonut...'¹⁶³. Tätä pitäisi korostaa, kyse ei ole leimojen lyömisestä, etenkin digitalisaation mukanaan tuomassa todellisuudessa oikeudet eivät voi syntyä tekijänoikeuksien kautta. Tekijän suojan tulee olla vahvaa ja perustua itse tekijyyteen. Pohjimmiltaan tässäkin on kyse tekijyyden kokonaisvaltaisesta huomioimisesta.

12.4 Case: Tekijänoikeusneuvoston lausunto

Toinen lausunto samalta vuodelta 2019, on lausunto 2019:10¹⁶⁴, joka kuvastaa juuri digitalisaation mukanaan tuomia haasteita. Siinä kyse oli verkkovideoiden oikeuksista. Tapaus on mielenkiintoinen monin tavoin, siinä otetaan kantaa tekijän oikeuksiin ja sitä lähellä oleviin oikeuksiin, 'lähioikeuksiin'. Sosiaalisen median osalta analogia on tässä huomattava, miten suhtautua tiktok-, youtube- ynnä muissa vastaavilla erilaisilla alustoilla jaettavaan videoihin. Kyse on tekijyyden määrittelystä. Samalla kyseinen tapaus kertoo myös tekijänoikeusneuvoston hyvin rajatusta toimenkuvasta, se ottaa kantaa vain melko selkeisiin tekijänoikeuskysymyksiin, eikä juridiikkaan perehtymättömälle ole lausunnossa juuri apua tapauksen ratkaisemiseen kokonaisuudessaan. Oikeudellisen riitatapauksen kohdalla pohdittavaksi jää myös forumkysymys, mikä tuomioistuimien olisi toimivaltainen.

Lausuntopyyntöissä hakija pyytää lausuntoa verkkovideoiden tekijänoikeuksista liittyen kaupunginvaltuuston kokouksien kuvaamiseen. Kokouksien julkaisemisesta kaupunki on

¹⁶³ Tekijänoikeuslaki 1:1§

¹⁶⁴ Tekijänoikeusneuvoston lausunto 2019:10

tarjouspyynnössä rajannut pois tallenteet, ainoastaan livestreamaus on mahdollinen. Hakija kysyy voiko kaupunki halutessaan näin menetellä, samoin jatkokysymyksessä voiko kaupunginhallituksen puheenjohtaja rajoittaa videoleikkeiden julkaisemista. Kolmas ja neljäs kysymys koskevat itse tekijänoikeuksia, onko niitä syntynyt ja jos kenelle ne kuuluvat. Viidentenä kysymyksenä hakija kysyy, onko rangaistavaa, jos joku tallentaa lähetyksen ja siirtää sen tallenteena sosiaaliseen mediaan katsottavaksi.

Tekijänoikeuskysymyksen osalta neuvosto lausuu melkein pä samoin perustein kuin edellisessäkin tapauksessa ja avaa teoskynnyksen ylittymisen rajanvetoa. Julkisuuslakiin ja sen soveltamiseen, johon hakijan vastauksessa kaupungin vastineeseen oli vedottu, ei tekijänoikeusneuvosto ota kantaa. Kolmanteen kysymykseen, onko kyseessä tekijänoikeuden alainen teos, neuvosto vastaa kieltävästi. Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto toteaa kyseessä olevan kuvatallenteen tuottajan suojasta. Tästä säädellään tekijänoikeuslain 46a§:ssä¹⁶⁵. Sen mukaan tallenteen levittäminen on sallittua vain tuottajan suostumuksella. Näin ollen asiasta olisi pitänyt sopia yhteisellä sopimuksella. Tämä lieneekin tämän yksittäisen tapauksen keskeisin asia; asioista ei ollut sovittu tarpeeksi selkeästi sopimuksella tai ainakaan sitä ei ollut noudatettu. Tapaus on siis ennen kaikkea sopimusoikeudellinen ja juuri tähän ei oteta kantaa.

Kyse on jälleen tekijyyden määrittelystä. Ketkä voivat olla tekijöitä tai ketkä tekijyyttä lähellä olevien lähioikeuksien haltijoita. Näin mielestäni lausunnossakin pitäisi keskittyä enemmän tekijyyksikysymykseen, ei teoskysymykseen. Teosta kuitenkin määritellään tekijyyden kautta. Kysymys on hyvin tärkeä, kuten mainittua, uudenlaisten digitaalisten jakelualustojen synnyttyä. Kyse on pohjimmiltaan tekijänoikeuslain tarkoittamasta niin sanotusta respektioikeudesta, josta säädellään kyseisen lain 3§:ssä¹⁶⁶. Toisaalta tässäkin tapauksessa voi miettiä, onko teos itsessään ollut sellainen, että respektioikeuden rajat ylittyisivät. Mitään taiteellista tekijänsä huomattavaa persoonallisuutta ilmentävää muotoa tai sisältöä voi olla vaikea löytää.

Korkeimman oikeuden tekijänoikeudesta on jo aiemmin esimerkkejä. Suurin osa nykyisistä päätöksistä liittyy digitalisaatioon eli levittämisen ja välittämisen kaltaisiin uusiin taloudellisten oikeuksien kysymyksiin. Kuitenkin muutamaa tapausta voi vielä tarkastella hieman lähemmin moraalisten oikeuksien näkökulmasta.

¹⁶⁵ Tekijänoikeuslaki 46a§

¹⁶⁶ Tekijänoikeuslaki, 1:3§

12.5 Case: Korkein oikeus

Korkeimman oikeuden ratkaisu 2011:92¹⁶⁷ on tapauksessa tuomittujen korvaustenkin valossa esimerkki, ei-taloudellisesti, mutta tekijänoikeuksien noudattamisen itseisarvoisen tärkeyden näkökulmasta merkittävä. Tapauksen yksityiskohtia enempää tuntematta siitä voinee lukea muutamia tärkeitä kohtia. Tapauksessa oli kyse siitä, että kustannusyhtiö oli saanut käännössopimuksen kirjan käännöksestä ja sen monistamisesta ja julkaisemisesta omalla toiminimellään. Kustannusyhtiö myi sitten toiselle yhtiölle oikeuden valmistaa kirjasta pehmeäkantista taskukirjaa. Nimilehdessä oli kuitenkin tietoja molemmista yhtiöistä.

Korkein oikeus katsoi kustannusyhtiön rikkoneen käännössopimusta ja toinen yhtiö käyttänyt A:lta kyseisellä sopimuksella siirtyneitä oikeuksia. Tekijänoikeuslain 28§:n¹⁶⁸ mukaan se, jolle tekijänoikeudet on luovutettu, ei saa luovuttaa oikeutta toiselle, jos niin ei ole sovittu. Kysymyksenä tapauksessa näyttäytyy ensinnäkin kysymys siitä, tapahtuiko oikeuden siirto ollenkaan (vastineessa kustannusyhtiö kertoi kyseessä olleen vain siirto taskukirjan tekniseksi valmistamiseksi) ja toiseksi, rikottiinko siinä kääntäjän oikeutta. Olennaista on mielestäni, että kääntäjällä ei olisi ollut enää taloudellista oikeuksia kuitenkaan taskukirjaa, Se oli rajattu sopimuksin pois. Jäljelle jäävät siis moraaliset oikeudet. Tekijänoikeuksia ei saa siis luovuttaa, vaikka tekijälle asiasta ei olisi taloudellisesti mitään hyötyä tai menetettävää. Näin tapauksessa kyse on siis tekijyyden itseisarvoisesta kunnioittamisesta, jota mitata taloudellisin mittarein.

12.6 Case: Korkein oikeus

Toisessa tapauksessa, KKO: 2007:63¹⁶⁹, johon olen viitannut jo aiemmin, oli kyse väärentämisestä, sekä itse teoksen että tunnetun taiteilijan nimen väärentämisestä. Tauluja olivat myyneet edelleen A ja B. Käräjäoikeuden mukaan oli tullut näytetyksi toteen, että he eivät olleet tienneet taulujen

¹⁶⁷ KKO: 2011:92

¹⁶⁸ Tekijänoikeuslaki 28 §

¹⁶⁹ Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO: 2007:63

olevan väärennöksiä ja tästä syystä oikeudenomistajilla ei ollut oikeutta korvaukseen moraalisten oikeuksien loukkaamisesta aiheutuneesta kärsimyksestä. Heidät velvoitettiin kuitenkin korvaamaan kohtuullinen hyvitys oikeudenloukkauksista. Hovioikeus ei muuttanut ratkaisua. Korkeimman oikeuden ratkaisu ei ollut yksimielinen, kohtuullisen hyvityksen määrää soviteltiin ja eriävän mielipiteen mukaan hyvitystä ei olisi pitänyt korvata lainkaan. Tapaus avaa hyvin vallitsevaa näkemystä siitä, mikä on moraalisten oikeuksien merkitys. Sen rikkomisella ei näyttäisi tapauksen valossa olevan taloudellista arvoa.

Toistakymmentä vuotta uudempi tapaus, KKO2018:21¹⁷⁰, näyttäisi kuvastavan hieman muuttunutta ajattelua. Siinä kyse oli yksityiskohtaisen maalauksen valmistamisesta toisen valokuvasta. Korkein oikeus toteaa linjakkaasti, että tekijä on tahallaan ja säännösten vastaisesti valmistanut vedoksia omasta maalauksestaan, jonka oli kopioinut valokuvasta. Samalla todetaan erikseen, että hän on rikkonut tekijänoikeuslain 3§:n säädöksiä moraalista oikeuksista jättämällä tekijän nimen pois vedoksista.

Näiden tapausesimerkkien valossa korkeimman oikeuden tulkintakäytäntö moraalisiin oikeuksiin näyttäisi vaihtelevan. Ensinnäkin moraalisiin oikeuksiin puuttuminen näyttäisi olevan riippuvainen oikeudenrikkajien tahallisuuden asteesta ja taloudellisesta arvosta. Toisaalta ainakin esimerkeistä tuoreimmassa, näyttäisi moraalisten oikeuksien loukkaamisella olevan oma, ehkä syyllisyyden astetta lisäävä vaikutus.

12.7 Vertailua eurooppalaiseen oikeuskäytäntöön ja päällekkäisyys muihin oikeudenaloihin

Eurooppalaisessa oikeuskäytännössä korostuvat tekijänoikeuksien kohdalla se, että monessa tapauksessa on myös liittymä tai usein päällekkäisyys muiden oikeudenalojen kanssa. Tällöin tekijänoikeuskysymykset uhkaavat jäädä taka-alalle. Lisäksi korostetusti esillä olevat digitaaliseen teosten levittämiseen liittyvät kysymykset.

¹⁷⁰ Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO: 2018:21

Hyvä esimerkki ensin mainitusta on tapaus vuodelta 2022¹⁷¹, joka perustuu Budapestin alioikeuden ennakkoratkaisupyynnöön Euroopan unionin tuomioistuimelta. Kyse on unionin peruskirjan yleisistä oikeusperiaatteista oikeusvarmuudesta, suhteellisuusperiaatteesta sekä luottamuksen suojan periaatteesta. Lisäksi pyyntö koskee tiettyjen peruskirjan nojalla annettujen direktiivien tulkintaa. Tapauksessa on kyse unkarilaisen yrityksen ja Unkarin valtion veroviranomaisen välisestä riidasta, jossa veroviranomainen päätöksessään oli todennut, että yrityksellä oli verovelkaa ja oli määrännyt verotuksellisen seuraamusmaksun.

Tekijänoikeuksia ei edes mainita varsinaisessa lausunnon leipätekstissä. Siellä puhutaan käyttömaksuista, joista osa oli jäänyt kirjaamatta tietyille tilikaudelle. Jos oikein tapausta luen, tekijänoikeudellinen kysymys liittyy tavaramerkin käyttöoikeusmaksuihin, mitään muuta viitettä aineettomiin oikeuksiin ei löydy. Aineettomiin oikeuksiin kuuluva kysymys jää taustamateriaalin tasolle. Sinällään tapauksessa on mielenkiintoista tiukka linjaus siitä, että verotukselliset kysymykset ovat pitkälti kansallisten säätelyjen varassa. Mietittäväksi jää, mikä on tekijänoikeuskysymysten kansallisen ja kansainvälisen säätelyn rajat.

Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisussa vuodelta 2021 yhdistetään kaksi asiaa C-682/18 ja C-683/18¹⁷². Pyynnöissä on kyse digitaalisilla alustoilla tapahtuvasta teosten levittämisestä ja ennakkoratkaisua pyydetään asiakokonaisuutta koskevien direktiivien tulkinnasta.

Ennakkoratkaisussa ei vielä sovelleta uutta niin sanottua 'DSM-direktiiviä'. Tapaus on erittäin vaikea ja monimutkainen, ratkaisun perustelut ovat pitkiä polveilevia. Pitkälti kyse on alustojen ylläpitäjien vastuusta tekijänoikeusrikkomuksista. Ja juuri tätä sitten DSM-direktiivi yrittää osaltaan selventää. Tämä kyseinen ennakkoratkaisu kertoo hyvin tarpeesta, johon DSM-direktiivi pyrkii vastaamaan.

Tapauksen moraalisten oikeuksien näkökulma jää taas taka-alalle, sitä ei käytännössä mainita lainkaan. Asiassa C-682/18 kyse on musiikintuottajan ja kustantajan taloudellisista oikeuksista ja siinä tuottaja on hankkinut taitelijalta maailmanlaajuisen yksinomaisten taiteilijasopimuksen taiteilijan esitysten ääni- ja kuvataallenteiden hyödyntämisestä. Taiteilija jää tapausperusteluissa sekä sisällönkuvauksissa taka-alalle, hänen oikeuksiaan ei tässä käsitellä lainkaan, paitsi tuottajan

¹⁷¹ Euroopan Unionin tuomioistuimen tuomio, asia C-363/20

¹⁷² Euroopan Unionin tuomioistuimen tuomio, asiat C-682/18 ja C-683/18

mainitessa esiintyvän taiteilijan viittauksenomaisesti. Kuitenkin tapauksessa on kyse pohjimmiltaan hänen respektioikeudestaan. Onko hänellä mitään oikeuksia siihen, että hänen keikkojaan taltioidaan ja levitetään luvottomasti erilaisilla jakelualustoilla. Kyse on kuitenkin hänen urastaan, sen kehittymisestä, julkisuuskuvasta ja niin edelleen. Missä määrin taiteilijan on siedettävä sitä, että hänestä tehtyjä luvottomia materiaaleja levitetään ja jaetaan oikeudettomasti.

Voisiko tapauksessa ajatella jopa niin, että moraaliset oikeudet ehkä syntyvät samanaikaisesti taloudellisten oikeuksien kanssa mutta kuolevat taloudellisten oikeuksien myynnin yhteydessä? Hänen oikeutensa on riippuvainen toisen lähioikeuksien haltijan¹⁷³ eli tässä tapauksessa musiikin tuottajan taloudellisista oikeuksista, taiteilijan moraalisisilla oikeuksilla ei ole erillistä arvoa, jota tulisi samassa yhteydessä käsitellä. Liitännäisyys, tai pitäisikö sanoa sulautuminen, taloudellisiin oikeuksiin on vahva.

Suomalaisissa lausunnoissa (ks. edellä tekijänoikeusneuvosto) tunnutaan usein viitattavan yhteen tapaukseen, joka on Painer C-145/10¹⁷⁴. Kyseisessä tapauksessa ennakkoratkaisupyyntöä on esittänyt itävaltalainen tuomioistuin Handelsgericht Wien. Yhtenä oikeuskysymyksenä on tekijänoikeuteen ja lähioikeuksiin liittyvä kysymys voiko valokuvan pohjalta laaditun luonnoskuvan julkaista ilman valokuvan tekijän suostumusta aikakauslehdissä, sanomalehdissä ja internetissä. Asiaa koskevissa oikeussäännöissä mainitaan tekijänoikeuden osalta muun muassa, että tekijänoikeutta ei arvioida arvon tai tarkoituksen näkökulmasta. Riittää, että se on henkisen luovan työn tulos. Tässä viitataan direktiiviin 93/98 EY¹⁷⁵. Direktiiviin 2001/29¹⁷⁶ viitattaessa korostetaan henkisen omaisuuden olevan erottamaton osa omaisuuden käsitettä.

Näin tapauksessa viitataan henkiseen työhön sekä henkiseen omaisuuteen. Puhutaan siis aineettomista oikeuksista. Samalla katsotaan henkisen omaisuuden olevan osa omaisuuden käsitettä. Tässä tekijänoikeus eroaa teollisoikeuksista. Aineettomuus ja henkisyys ovat itsessään myös arvoa synnyttävää. Arvo ei siis synny kaupankäynnin, vaihdannan kuluessa. Se on automaattisesti. Näin

¹⁷³ ks. tarkemmin esimerkiksi Tekijänoikeuslain 5 luku lähioikeuksista, sen 45§ määrittelee esiintyvän taitelijan oikeuksia ja 46§ äänitallenteen tuottajan oikeuksia. Kyseisessä tapauksessa on siis kyse itse asiassa lähioikeuksien haltijoiden intresseistä, ei varsinaisten tekijänoikeuksien haltijoiden kuten sanoittajan, säveltäjän tai sovittajan oikeuksista.

¹⁷⁴ Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisu C-145/10

¹⁷⁵ Direktiivi 93/98/EY, tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta

¹⁷⁶ Direktiivi 2001/29/EY, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa

ollen nimenomaan moraalisiin liittyvä puoli on erottamaton ja itse asiassa tekijänoikeuden omaa omaleimaisuutta oikeudenalana määrittävä seikka. Moraalisiin oikeuksiin viitataan tapauksen ratkaisuehdotuksessakin, tosin 'perinteisesti' isyysoikeudellista näkökulmasta, jonka mukaan valokuvaa lainaavan on mainittava tekijän nimi, jos se ei ole mahdotonta.

Tekijänoikeuksien päällekkäisyyksistä voi etsiä myös moraalisten oikeuksien merkitystä. Voidaanko ajatella näiden päällekkäisyyksien kautta, että tekijänoikeus suojaa nimenomaan tekijää (eritoten moraalisia oikeuksia) verrattuna teollisoikeuksiin? Tällaisesta päällekkäisyydestä niin sanotun 'Brompton' -pyörän tapaus, Unionin tuomioistuimen päätös. asia C-833/18¹⁷⁷. Kyse on kahden eri pyöränvalmistajan välisestä kiistasta koskien tekijänoikeuden loukkaamista. Toisen valmistajan, pyörämallin alkuperäisen valmistajan puolella kantajana on myös yrityksen perustaja, 'SI', ja hän katsoo kanteessa, että nimenomaisesti hänen moraalisia oikeuksiaan on loukattu.

Pyörällä oli ollut aiemmin patentti ja sen voimassaolo oli päättynyt. Vastaja katsookin, että pyörämallia voitiinkin suojata vain patentin, ei tekijänoikeuden turvin. Kyse tapauksessa on siis pohjimmiltaan suoja-ajoista, jos pyörällä on(oli) vain patentti, suoja-aika on päättynyt, jos taas tekijänoikeus, suoja-aika on voimassa.

Tapauksessa rajanvetoa tekijänoikeudesta tarkastellaan ennen kaikkea sen perusteella, voiko tekijänoikeudellista suoja saada, jos muoto on ainakin osittain välttämätön teknisen tuloksen saavuttamiseksi. Tuomioistuin toteaa, että olennaista on, että omaperäisyysedellytys täyttyy. Tuomioistuin toteaa tarkastelunsa lopuksi viittaamalla direktiiviin 2001/29 ja sen 2–5 artikloihin¹⁷⁸, että '.... niissä säädettyä tekijänoikeussuojaa sovelletaan tuotteeseen, jonka muoto on ainakin osittain välttämätön teknisen tuloksen saavuttamiseksi, kun kyseinen tuote muodostaa luovan henkisen työn tuloksena syntyneen omaperäisen teoksen sen vuoksi, että sen tekijä ilmaisee kyseisellä muodolla luovuuttaan omaperäisellä tavalla tekemällä vapaita luovia ratkaisuja siten, että mainittu muoto heijastaa hänen yksilöllisyyttään, mikä kansallisen tuomioistuimen on tarkastettava ottamalla huomioon kaikki pääasiaan liittyvät merkitykselliset seikat.'¹⁷⁹

¹⁷⁷ Euroopan tuomioistuimen ennakkoratkaisu asiassa C-833/18

¹⁷⁸ Katso lähemmin; Direktiivi 2001/29/EY, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, artikkelit 2–5 kappaleiden valmistamisesta, välittämisestä, levittämisestä ja näiden poikkeuksista ja rajoituksista

¹⁷⁹ Euroopan tuomioistuimen ennakkoratkaisu asiassa C-833/18

Näin luova työ voi ulottua myös teollisten oikeuksien puolelle. Olennaista on siis suoja-ajan pituus. Se puolestaan on tekijänoikeudessa pidempi kuin esimerkiksi juuri patentin osalta. Kyseinen ratkaisu nostaa osaltaan tekijänoikeuden arvoa ja tekijän arvoa. Tästä ei voitane kuitenkaan viedä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta tekijyyden tiedostaminen myös muissa kuin taideteoksissa, joihin kansallinenkin tekijänoikeus pääsääntöisesti viittaa, on huomionarvoista pelkästään kaupallisiin tarkoituksiin tehdyissä tuotteissa. Kieliikö päätös siitä, että tekijyys on merkityksellisempää luovan työn tekijälle kuin esimerkiksi patentinsaajalle tämän työ. Tuskin näin pitkälle meneviä johtopäätöksiä voi vetää, mutta ainakin sen, että tekijyydellä ja tekijänoikeudella on merkityksellinen moraalinen puoli, joka on laajempi kuin mitä ehkä lyhyet ilmaisut moraalista oikeuksista antavat ymmärtää.

13. YHTEENVETO

Moraalisten oikeuksien rikkominen ei niin kansallisesti kuin kansainvälisestikään katsottuna ole ensisijainen tekijänoikeuden loukkauksen muoto. Se näyttäytyy lähinnä liitännäiskysymyksenä taloudellisten oikeuksien loukkauksien toimiessa ensisijaisena riidan aiheena. Tämän on tietysti ymmärrettävää tekijänkin näkökulmasta. Esimerkiksi oikeudenkäyntiin ryhtyminen on rahallinen riski. 'Pelkkien' moraalisten oikeuksien puolustaminen ei maksa vaivaa, loukattu tekijä kärsii tämän itse mieluummin kuin lähtisi kalliiseen ja epävarmaan oikeusprosessiin.

Moraalisilla oikeuksilla tulisi kuitenkin olla itseisarvo. Sen tulisi mielestäni olla myös rahallisesti arvotettava. Voi ajatella tässäkin opinnäytteessä purettujen oikeustapausten ja lausuntojen valossa, että moraalilla oikeuksilla ei ole paljoa painoarvoa esimerkiksi jäämistöoikeuden osalta perinnön taloudellista arvoa mitattaessa. Toisaalta moraaliset oikeudet voidaan löytää tulkinnan kautta tekijänoikeuslain taloudellisia oikeuksia koskevista luvuista. Muun muassa tekijänoikeuslain 3:28§:n¹⁸⁰ mukaan ei se jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle. Tässä siis suojan kohteena ovat sekä teos, mutta myös tekijän oikeus. Kyse ei välttämättä enää ole tekijänoikeuden taloudellisista oikeuksista vaan moraalista oikeuksista. Samoin muita immateriaalioikeuksia pidemmät suoja-ajat kertovat siitä, että tekijänoikeudet eroavat muista immateriaalioikeuksista. Tekijänoikeuksilla on inhimillinen ulottuvuus.

Näyttäisi siltä, että tekijänoikeuksien moraaliset oikeudet jäävät vähälle huomiolle, etenkin kun oikeuksia siirretään eteenpäin ehkä pitkässäkin luovutusketjussa. Tällöin jää helposti huomioimatta, että moraalisia oikeuksia ei voi siirtää vaan ne on aina huomioitava. Tämä muodostuu ongelmalliseksi erityisesti digitalisaation ja alustatalouden yhteydessä. Saattaa olla melkoisen vaikeaa selvittää laajalle levitetyn teoksen alkuperäistä tekijää. Jos moraalilla arvoilla olisi todellinen rahassa mitattava arvo esimerkiksi tekijänoikeusneuvoston, markkinaoikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisu- tai lausuntokäytännössä asia voisi olla toisin.

Pohjimmiltaan koko kysymys moraalista oikeuksista liittyy luovan työn arvostukseen. Sitä pyritään mittaamaan taloudellisin mittarein, vaikka sillä on tekijöilleen paljon suurempi, koko

¹⁸⁰ Tekijänoikeuslaki, 3:28§

identiteettiä mittaava merkitys. Moraalisia oikeuksia tulisi nostaa esiin selkeämmin, tästä viitteitä voidaan lukea lainsäädännöstä, mutta vain 'rivien välistä'. Tämä ilmenee hyvin digitalisaation korostamana ongelmana. Koska levittäminen, uusien jakelukanavien suoratoistopalveluineen ja sitä kautta yhä uusien tulovirtojen löytäminen on tullut yhä helpommaksi, 'tuotantoketjun' alkupää uhkaa jäädä yhä vähemmälle huomiolle. Tekijänoikeuslain uudistus ja uudet oikeustapaukset näyttävät mihin tulevaisuudessa ollaan menossa. Uudessa hallituksen esityksessä¹⁸¹ tekijänoikeuslaissa tästä on jo luettavissa viitteitä. Siinä tasapainoillaan erilaisten alustojen tarjoajien ja toisaalta tekijöiden ristipaineessa. Vaikuttaisi siltä, että tekijän oikeudet tullaan huomioidaan aiempaa paremmin. On yhä tärkeämpää muistaa, että tekijyys on tekijälleen jotakin suurempaa kuin yksittäinen teos. Tämän soisi näkyvän korvauksien määrissä jakeluketjuissa, asialla on taloudellisten oikeuksien lisäksi moraalisten oikeuksien ulottuvuus.

Ehkä kaikista uusimpana esimerkiksi tästä ongelmatiikasta on Korkeimman oikeuden ratkaisu 2022:47¹⁸². Tapauksessa oli kyse teleoperaattorista, jonka kautta yksityiset liittymänhaltijat olivat jakaneet Bit Torrent -verkossa elokuvateoksia. Jotta tekijänoikeuksien rikkojat saataisiin oikeudelliseen vastuuseen, korkein oikeus määräsi teletiedot luovutettavaksi hakijalle - toisin kuin markkinaoikeus alemmassa oikeusasteessa. Vastakkain olivat siis tekijänoikeus ja yksityisyydensuoja. Näin siis tekijänoikeus voi olla vastakkain perusoikeuksien kanssa. Kuten aiemmin totesin, tekijänoikeudet tulisi nähdä perusoikeuksia lähenevänä oikeutena, jollei jopa rinnakkaisena perustuslaillisenä oikeutena. Voisiko tekijänoikeus olla perustuslain 18§:n¹⁸³ mukaisen 'oikeus työhön' rinnastuva perusoikeus? Kyse on ihmisen identiteetin kokoisesta oikeudesta. Toisaalta erityisesti moraaliset oikeudet ulottuvat yksilöä laajemmalle, ne puolustavat ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa¹⁸⁴. Digitalisaation aikakaudella tekijänoikeudet puolustavat meille kaikille elintärkeitä ihmisyyden ja inhimillisyyden ihanteita.

¹⁸¹ Hallituksen esitys, HE 43/2022. Merkittäviä kohtia on lukuisia, joissa yritetään parantaa tekijän oikeusturvaa. Hyvänä esimerkkinä tästä on sivulla 36 mainittu tekijän oikeus saada tietoa teoksensa hyödyntämisestä siltä, jolle hän on nämä oikeudet luovuttanut.

¹⁸² Korkeimman oikeuden ennakkopäätös, KKO 2022:47

¹⁸³ Perustuslaki, 2:18§

¹⁸⁴ Sundara Rajan, Mira T. 2011, s. 535.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS, ARTIKKELIT

Aulis Aarnio. 'Oikeuksista' ja oikeuksista. Tieteessä tapahtuu 4/2005.

Aarnio Aulis, Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Alma Talent Oy. 2006.

Alén -Savikko, Anette – Ballardini, Rosa – Pihlajarinne, Taina. Tekoälyn tuotokset ja omaperäisyysvaatimus – kohti koneorientoinutta tekijänoikeutta? Lakimies 7–8. 2018. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen aikakauskirja.

Buchalska, Joanna, Protection of Personal Rights in Poland on the basis of the Judgment on the Polish Supreme Court. Grur International. Volume 70, Issue 12. Joulukuu 2021.

Crisafulli, Chuck. American Heritage: the owners of copyrights to some of pop music's best-known songs are pulling their wagons in a circle. (In the Family). Hollywood reporter. Vol 376, Issue 46. 2003.

Gadamer, Hans-Georg. Hermeneutiikka. Tampere: Vastapaino. 2004.

Ginsburg, Jane C. People Not Machines: Authorship and What It Means in the Berne Convention. IIC - International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2018-02, Vol.49 (2). <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s40319-018-0670-x.pdf>

Harenko, Kristiina; Niiranen Valtteri; Tarkela, Pekka. Tekijänoikeus. Alma Talent Oy. 2006.

Hirvonen, Ari. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. 2011. https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Husa, Jaakko. Hermeneuttinen filosofia ja lainopin tieteenteoria. Lakimies 7/1997. <https://www.edilex.fi/lakimies/20100002>

Husserl, Edmund. Eurooppalaisen tieteiden kriisi ja transsendentaalinen fenomenologia. Helsinki: Gaudeamus. 2011

Jokinen, Iris. Vainajan sähköisen viestinnän yleisseuraantona siirtymisen estävät seikat. Edilex – Edita Publishing Oy.2016. <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/17158>

Jukka, Leena. Tieteellisen tutkimusaineiston tekijyys – vertailua tekijänoikeuden ja tutkijoiden käytäntöjen välillä, s.113. Oikeus 1/2022.

Kangas, Urpo, Digitaalinen jäämistövarallisuus. Alma Talent Oy. 2012.

- Kangas, Urpo; Aarnio, Aulis. Suomen jäämistöoikeus I. Alma Talent Oy. 2016.
- Martti Kivistö. Tekijänoikeus omaisuutena: tutkimus suomalaisen tekijänoikeuden yleisistä opeista. Suomalainen lakimiesyhdistys. 2016.
- Visa Kurki. Voiko eläin olla oikeussubjekti? Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys. 2013.
- Mc Clean, Daniel. Copyright and Piracy: An Interdisciplinary Critique. S. 312. Toim. Lionel Bentley, Jennifer Davis and Jane C. Ginsburg. Cambridge University Press. 2010.
- McCutcheon, Jani. Point and Shoot: Originality, Authorship, and the Identification of the Copyright Work in Modern Photography. Sydney Law Review, 2021, Vol 43, Issue 2.
<https://www.sydney.edu.au/content/dam/corporate/documents/sydney-law-school/research/publications/slr43n2jun2021mccutcheonfinal.pdf>
- Mootz III, Francis J. Law, Hermeneutics and Rhetoric. Taylor & Francis Group. 2010.
- Mylly, Tuomas. Tekijänoikeuden sammumista koskeva uudistus: Sammutetuin perusoikeuksin? Oikeustieto 5a/2002. Edilex.2002.
- Neuvonen, Riku. Muuttuva tekijä: Kirjoituksia tekijänoikeudesta ja taiteesta. Helsingin yliopisto. 2020.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/320864>
- Neuvonen, Riku. Uudistettu yksityisyyden ja kunniansuoja Suomessa. Defensor Legis N:o 5/2015.
- Oesch, Rainer. Tekijänoikeudet ja perusoikeusnäkökulma. Lakimies 3/2005.
- Parry, Geraint. John Locke. Taylor & Francis Group.2004.
<https://archive.org/details/johnlocke0000parr/page/n7/mode/2up>
- Peczenik, Aleksander. On Law and Reason. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht/Boston/London.1989.
- Pellonpää, Matti. Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent Oy. 2018.
- Pound, Roscoe. An Introduction to the Philosophy of Law. Yale University Press. Chelsea, Michigan. 1954.
- Rosati, Eleanora. The Monkeys Selfie cases asnd the concept of authorship: an EU perspective. Journal of Inteelctual Property Law &Practice, 2017, Vol. 12, No. 12.
- Rytinki, Markus. Kahden sukupolven kattava perintöoikeus tekijänoikeuden keston perusteluna. Informaatiotutkimus 3–4 (38). 2019. <https://journal.fi/inf/article/view/88228/47700>
- Räsänen, Tuomas. Oikeudet ja oikeustoimikelpoisuus. Tieteessä tapahtuu 5/2005.
- Saarenpää, Ahti. Henkilö- ja persoonallisuus oikeus. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. 2015.

Saraviita, Ilkka. Yrittäjyyden perusoikeussuoja. Edilex.2001. Oy Edita Ab.

Savola, Pekka. Internet-operaattori ja perusoikeudet. Oikeustiede – Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. 2013.

Still, Viveca. Tekijänoikeuden väärinkäytöstä. Defensor Legis N:o 4/2008.

Sundara Rajan, Mira T. Principles, Practise and New Technology. Oxford University Press, 2011.

Risto Tuominen, Perusoikeudet lainvalmistelun näkökulmasta-esimerkkinä perustuslakivaliokunnan vuosien 2000–2008 lausuntokäytäntö koskien perustuslain 15.1§:n suojaa. Edilex Oy, 2018.

Kaarlo Tuori. Kriittinen oikeuspositivismi. Werner Söderström Lakitieto Oy. 2000

LAINSÄÄDÄNTÖ & OIKEUSTAPAUKSET: KOTIMAINEN & ULKOMAINEN SEKÄ EUROOPPALAINEN. LAINVALMISTELU JA LAUSUNNOT

Asetus Pariisissa vuonna 1971 tarkistetun yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen voimaansaattamisesta ja sen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 81/1986

Bernin yleissopimus. 79/1986

Direktiivi 93/98/ETY, tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A31993L0098>

Direktiivi 2001/29/EY, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32001L0029>

Direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, 2006/115/EY, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0115&from=GA>

Direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>

DSM-direktiivi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>

DSM Directive Implementation Tracker, <https://www.notion.so/DSM-Directive-Implementation-Tracker-361cfae48e814440b353b32692bba879>

Euroopan ihmisoikeusjulistus. 63/1999

Euroopan ihmisoikeussopimus. https://www.echr.coe.int/documents/convention_fin.pdf

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien. Case of Müller and Others v. Switzerland (Application no.10737/84 <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57487%22%5D%7D>)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790

Euroopan Unionin Perusoikeuskirja, artikla 17. <https://fra.europa.eu/fi/eu-charter/article/17-omistusoikeus>

Euroopan Unionin tuomioistuimen tuomio, asia C-363/20, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CJ0363&qid=1646744596729&from=FI>

Euroopan Unionin tuomioistuimen tuomio, asiat C-682/18 ja C-683/18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:62018CJ0682&qid=1646836525510&from=FI>

Euroopan Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisu C-145/10, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=82078&pageIndex=0&doclang=fi&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=691801>

Euroopan Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisu asiassa C-833/18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0833>

Euroopan Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisu asiassa C-833/18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0833>

Euroopan Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisu asiassa C-833/18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0833>

HE 184/1998 vp.

HE 305/2014 vp,

HE 92/18

HE 43/22

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus, C-401/19, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=244201&pageIndex=0&doclang=FI&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2453286>

KHO: 2009:55

KKO: 2007:63

KKO: 2012:11

KKO: 2014:13

KKO: 1993:60

KKO: 2011:92

KKO: 2007:63

KKO: 2018:21

KKO 2022:47

Kuluttajansuojalaki. 1978/38.

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1960729-om-upphovsratt-till-litterara-och_sfs-1960-729
<https://lagen.nu/1960:729/konsolidering/2020:540>

Laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin. 174/1927

Laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin muuttamisesta. 442/1984

Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta, 608/2015, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150608>

Lausunto Hallituksen esityksestä laiksi tupakkalain muuttamisesta (HE 141/2021 vp),
<https://ipruc.fi/wp-content/uploads/Lausunto-Hallituksen-esityksesta%CC%88-laiksi-tupakkalain-muuttamisesta-1.pdf>

MAO: H202/2021

NJA 2008 <https://lagen.nu/dom/nja/2008s309>

Opetus- ja kulttuuriministeriö, <https://minedu.fi/en/project?tunnus=OKM039:00/2019>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tekijänoikeutta koskevat EU-säädökset. <https://minedu.fi/direktiivit>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kansainväliset tekijänoikeussopimukset.
<https://minedu.fi/kansainvaliset-sopimukset>

Opetus- ja kulttuuriministeriö: Tekijänoikeusneuvosto, <https://okm.fi/tekijanoikeusneuvosto>

Painer, C-145/10, EU:C:2011:798,
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=E0A9EA3701D49C577FF7E25422F79B4C?text=&docid=115785&pageIndex=0&doclang=FI&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1046169>

Perintö- ja lahjaverolaki, 12.7.1940/378

Rikoslaki 39/1889

Suomen Perustuslaki, 1999/731

Tekijänoikeuslaki 404/1961

Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, 2001/29/EY, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0029>

Tekijänoikeusneuvoston lausunto, 2010:16,
<https://minedu.fi/documents/1410845/3917568/Lausunto+2010-16+Oikeus+korvaukseen+teoksen+kappaleiden+lainaamisesta>

Tekijänoikeusneuvoston lausunto: 'Videon tekijänoikeudellinen suoja',
<https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/jarjestot/>

Tekijänoikeusneuvoston lausunto 2019:10,
<https://okm.fi/documents/1410845/12097139/Lausunto+2019-10+Verkkovideoiden+oikeudet.pdf/5306bc44-e65f-14f8-c685-c2028b9c6f31/Lausunto+2019-10+Verkkovideoiden+oikeudet.pdf?version=1.1&t=1568193779000>

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskeva direktiivi, 2004/48/EY, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048R\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048R(01)&from=EN)

Tietoyhteiskuntadirektiivi, Direktiivi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 2001/29/EY, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0029>

TRIPS-sopimus. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/trips_e.htm#part1

Tuomioistuinlaki, 25.8.2016/673

Urheberrechtsgesetz – UrhG
https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html#p0059

Verkkolähetysdirektiivi (EU) 2019/787, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0789&from=EN>

WIPO:n tekijänoikeussopimus, 1 artikla. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A22000A0411%2801%29>

YK:n ihmisoikeuksien julistus

<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>
<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/mao/2021/20210202h>

JÄRJESTÖT, LEHTIJUTUT, BLOGIT YM. JULKAISUT

'Can the monkey selfie teach us anything about copyright law?' WIPO 2018.
https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/01/article_0007.html

Elokuvan ja median ammattilaiset ry, <https://www.teme.fi/fi/temen-uusi-jasen-on-elokuvan-ja-median-ammattilaiset-ry-elma/>

Iltalehti, 12.9.2017, luettu 1.8.2022. 'Apinan hävisi oikeudessa kiistan selfie-kuvan tekijänoikeudesta', <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/201709122200386700>

IPRinfo: Kunnia, katumisoikeus ja klassikot.25.11.2010.
https://iprinfo.fi/artikkeli/kunnia_katumisoikeus_ja_klassikot/

IPR University Center, <https://ipruch.fi/>

Kopiosto, <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/kopiosto/toiminta/>

Minimum standards' - Copibec; <https://www.copibec.ca/en/nouvelle/163/savez-vous-ce-qu-est-la-convention-de-berne->

Sztoldman, Agnieszka, The eye of the 'Tiger' – Polish boxer's win. 8.3.2021. Kluwer Trademark blog, <http://trademarkblog.kluweriplaw.com/2021/03/08/the-eye-of-the-tiger-the-polish-boxers-win/>

Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto, <https://www.teme.fi/fi/>

Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus, <https://ttvk.fi/ttvk>

Tekijänoikeus.fi -sivusto. <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/jarjestot/>

Teosto. Vappu Aura. 'Direktiivi uudistaa Suomen tekijänoikeuslain'.2020.
<https://www.teosto.fi/teostory/direktiivi-uudistaa-suomen-tekijanoikeuslain/>

'Vuosien oikeustaistelu päättyi'. HS 14.7.2017.

